

Linneuniversitetet

Kalmar Växjö

Examensarbete

Det mångkulturella biblioteket

*En kritisk diskursanalys av vetenskapliga artiklar
ur ett postkolonialt perspektiv*

Författare: Sandra Bergqvist & Nina Victorin

Handledare: Lars Seldén

Examinator: Koraljka Golub

Termin: HT-15

Ämne: Biblioteks- och informationsvetenskap

Nivå: Kandidat

Kurskod: 2BO01E

Abstract

Multiculturalism is a current issue in our globalized society, which also the library field must relate to. In the Swedish Library Act from 2014 it is stressed that users with another linguistic background than Swedish shall be prioritized. However, an undifferentiated comprehension of what multicultural services at the library really means prevails, and the underlying values of the concept are rarely questioned. The purpose of this bachelor thesis is to problematize the concept of multiculturalism in a library context, by the identification of ideological patterns in the research discourse. Nine Library- and Information Science research articles that discuss multiculturalism at the public library have been scrutinized, and we found that the articles are dominated by a palpable Western and colonial perspective. Four discourses were identified in the empirical material, which all can be linked to changes in the macro-sociological context. As a theoretical and methodological framework we have chosen Norman Fairclough's critical discourse analysis (CDA) in combination with Homi K. Bhabha's postcolonial theory. CDA focuses on linguistic text analysis, in order to uncover how discourses both influence and are influenced by the social context, while Bhabha's theory questions how Western scholars create an illusion of fixed cultural identities. By combining these theories we wished to problematize the Western knowledge production, and initiate new approaches regarding how to work practically with these issues. Our conclusion is that there are similarities in how Western scholars depict multiculturalism and ethnicity at the library, which might impact the library practice in a negative way.

Nyckelord

Mångkulturella folkbibliotek, vetenskapliga artiklar, kritisk diskursanalys, Norman Fairclough, postkolonial teori, Homi K. Bhabha, mångkultur, etnicitet, kulturell identitet, kulturell bakgrund

Innehåll

1 Inledning	5
2 Bakgrund	5
4 Syfte och frågeställningar	7
5 Avgränsning	8
6 Tidigare forskning	8
6.1 Biblioteket och integration.....	8
6.2 Mångkultur och intersektionalitet.....	9
6.3 Biblioteket som medskapare av socialt kapital	10
7 Teori	11
7.1 Kritisk diskursanalys som teori.....	11
7.1.1 <i>Den kritiska diskursanalysens teoretiska bakgrund</i>	11
7.1.2 <i>Diskursanalysens förhållande till den kritiska traditionen</i>	12
7.2 Faircloughs kritiska diskursanalys.....	12
7.3 Teorier kring etnicitet, kulturell identitet och mångkulturalism.....	14
7.3.1 <i>Postkolonial teori</i>	14
7.3.1.1 <i>Homi K. Bhabha</i>	14
7.3.2 <i>Etnicitetsbegreppet</i>	15
7.3.3 <i>Mångkulturbegreppet</i>	15
8 Metod	17
9 Empiriskt material	19
9.1 Sammanfattning av det empiriska materialet	19
<i>Vetenskapliga artiklar som hör till eller är relaterade till det norska</i> <i>PLACE-projektet</i>	19
<i>Vetenskapliga artiklar från andra delar av västvärlden</i>	20
10 Analys	22
10.1 Mötesplatsdiskursen	22
10.2 Integrationsdiskursen.....	28
10.3 Marknadsdiskursen.....	30
10.4 Personaldiskursen.....	34

11 Slutsatser och diskussion.....	37
12 Förslag till fortsatt forskning	40
Sammanfattning	42
Referenser.....	44
<i>Empiriskt material</i>	<i>47</i>

1 Inledning

Mångkulturalism och interkulturalism är viktiga debattämnen i vår samtid och diskuteras frekvent inom bibliotekssektorn, då det i bibliotekslagen fastslås att personer med annat modersmål än svenska bör lyftas fram som en prioriterad grupp inom biblioteksverksamheten (Bibliotekslag: SFS 2013: 801, § 5). Denna avsikt kan kopplas samman med folkbibliotekets demokratiska uppdrag att säkerställa alla människors tillgång till kunskap, information och kultur – oavsett vad man har för modersmål eller etnisk bakgrund, och det är uppenbarligen ett begrepp bibliotekssektorn måste förhålla sig till. Marianne Söderberg belyser i sin masteruppsats att det dock finns en vaghet kring vad som egentligen menas med begreppet mångkultur i bibliotekssammanhang; att begreppets inneboende värderingar sällan förklaras eller problematiseras. Detta är anmärkningsvärt då det är ett koncept som lyfts fram som viktigt att ta ställning till (Söderberg 2015, s. 5). Kulturrådet publicerade 2005 en rapport om kulturell mångfald, där det betonas att begreppsapparaten kring ämnet bör förtydligas, samt att målen för mångkulturellt arbete måste klargöras (Statens kulturråd 2005, s. 16).

Dessa aspekter gör att vi är intresserade av att studera begrepp om mångkultur och etnicitet ur ett maktperspektiv. Fokus för vår uppsats är forskningen om mångkulturella bibliotek, och vårt analysmaterial består av vetenskapliga artiklar inom ämnet som publicerats under 2000-talet. Vi anser att en sådan studie är viktig, då forskningen bildar en diskurs som kan bli problematisk då den påverkar hur man ser på och bemöter människor från en annan kultur. Hädanefter syftar vi alltid på folkbibliotek när termen bibliotek nämns.

2 Bakgrund

År 2013 hade 21% av Sveriges befolkning utländsk härkomst (Davishpour & Westin 2015, s. 21). Detta procentantal kommer sannolikt att öka i takt med den växande migrationen, samtidigt som högerextrema vindar blåser allt starkare i Europa. Bland annat betonar Sverigedemokraternas tillfällige ledare Björn Söder faran med upplösningen av kulturer och propagerar därmed för vikten av att de kulturella särdragen bevaras (Dagens Nyheter (DN) 2015). Ett sådant uttalande bidrar till att förstärka den västerländska maktpositionen genom att göra det vita, europeiska till norm och andra kulturer till minoriteter och främlingar. Dessa samhällstendenser måste givetvis också biblioteken förhålla sig till, då dessa är platser där alla människor oavsett politiska åsikter och etnisk tillhörighet ska vara välkomna.

Joacim Hansson påpekar vidare i en artikel i *Framsidan* att det finns ett tydligt glapp mellan diskurs och verklighet i biblioteksvärlden, vilket kan kopplas till trender i tidsandan: förändringar framställs alltför ofta som något positivt i sig, och helst ska de förbehållslöst införas så snabbt som möjligt på biblioteken där man ofta är snabb att ta till sig nya innovationer. Men själva biblioteksverksamheten är ekonomiberoende, medan man i diskursen snabbt kan haka på vilka tillfälliga trender som helst (Hansson 2009, s. 4). Hansson påpekar att det användarfokus som uppstått i takt med den allt tydligare marknadsanpassningen av offentliga institutioner har lett till att det talas om användare som kunder och målgrupper som ska identifieras utifrån ett näringslivsanpassat synsätt. Programverksamhet ska sedan utformas och utvärderas utifrån dessa målgruppers specifika intresseområden (Hansson 2012, s. 161). Dock är det problematiskt att kategorisera människor efter målgrupper på det här viset, vilket även i allra högsta grad gäller målgruppen personer med annat modersmål än svenska.

När det gäller mångkulturella bibliotek ser vi en koppling mellan denna målgruppsinriktade marknadsanpassning och viljan att snabbt utveckla fungerande verktyg för att tillgodose invandrarens specifika behov. Bibliotekets användare kanske inte i första hand vill bli bemötta som representanter för en viss grupp, utan som medborgare och individer. Att visionera om biblioteket som mötesplats och arena för mångkulturella aktiviteter är en sak, men att praktiskt genomföra dessa teorier är en helt annan. För att effektivt kunna erbjuda bra service till biblioteksanvändare med annan kulturell/etnisk bakgrund än den svenska, måste vi förstå de ideologiska mekanismer som ligger bakom dagens forskning kring mångkulturella bibliotek.

Vårt intresse för ämnet kan relateras till att vi båda bor i eller lite utanför det mångkulturella Malmö, samt att en av oss också arbetar på ett bibliotek som benämns som mångkulturellt. Även de diskussioner som pågår just nu i hela landet på grund av den ökade migrationen utgör en viktig bakgrund till vårt ämnesval. Enligt Westin och Hylland-Eriksen skapas etnicitet av de i överordnad subjektposition och påtvingas individer som ses som icke-västerländska (Westin 2015, s. 47; Hylland-Eriksen 1998, s. 28), vilket vi ämnar undersöka närmare i vår uppsats. Genom att tillämpa ett konstruktivistiskt synsätt där vi använder oss av postkolonial teori och kritisk diskursanalys vill vi kritisera hur vedertagna begrepp som mångkulturalism och etnicitet används av västerländska biblioteksforskare, och hur detta skapar diskurs kring mångkultur på bibliotek. För att blottlägga diskursen har vi granskat ett antal vetenskapliga artiklar som tar upp biblioteket som mötesplats för människor från olika kulturer, och därmed blir en lågintensiv plats där socialt kapital skapas.

Mycket av den forskning som bedrivits om biblioteket som lågintensiv mötesplats härstammar från Skandinavien och då främst Norge. Med namn som Ragnar Audunson i spetsen har inom projektet The Project Public Libraries – Arenas for Citizenship (PLACE), som finansierades av det norska forskningsrådet för perioden 2007-2011, gjorts flera studier om hur biblioteket används som plats, och hur människor från olika kulturella bakgrunder exponeras för varandra. Studier där biblioteket sågs som en plats där socialt kapital skapades hade redan innan gjorts, men Audunson var den förste som 2005 benämnde biblioteket som en lågintensiv mötesplats.

Dock är forskningen om bibliotekets roll för integration begränsad och den kunskap som finns inom delområdet baseras främst på praktiska exempel och policydokument istället för kvalitativ forskning. I tidigare undersökningar har inte heller etnisk bakgrund varit en oberoende variabel, bland annat på grund av att språket har varit en barriär då det har varit för dyrt med enkäter på flera olika språk. I PLACE-projektet är dock etnisk bakgrund en oberoende variabel, men deltagarna fick ändå lov att behärska det norska språket för att kunna delta (Audunson et al. 2011, s. 221).

Redan ett decennium innan PLACE-projektet tog fart hade man fokus på frågan om biblioteket som plats för etnisk pluralism. År 1992 gav IFLA ut en publikation om mångkulturalism på bibliotek, och i den argumenterar bland annat Olaf Berggren och Lis Byberg för att biblioteket ska ta mer ansvar för att skapa en demokratisk arena där minoritetsbefolkningen inkluderas i bibliotekets service (Berggren & Byberg 1992, s. 65, 67, 71-77). De menar att även om bibliotekarierna i stort har kunskap om de kulturella minoriteter som finns i samhället, finns ändå för stort fokus på besökare som tillhör majoritetsbefolkningen. För att biblioteket ska kunna vara en demokratisk plats måste man först förstå orsakerna till fördomar mot individer med annan etnisk och kulturell tillhörighet, menar Berggren och Byberg, och kritiserar starkt

assimilationstänkandet som påtvingar en individ en ny kultur och en ny identitet, då man aldrig kan bli av med sin gamla kultur.

Även i Sverige har dessa frågor diskuterats. En central aktör är Ingrid Atlestam som i antologin *Det mångspråkiga biblioteket – en nödvändig utopi* från 2012 tar upp bibliotekets demokratiska roll och att biblioteket ska vara ett så kallat kosmopolitiskt allrum. Hon argumenterar för att mångkultur och mångspråkighet är en tillgång för både samhälle och individ, samt för rätten att få behålla sitt eget språk samtidigt som man lär sig det nya; då språket är den viktigaste aspekten för inkludering i samhället. Atlestam betonar även vikten av biblioteket som mötesplats, då det är en institution där möten mellan individer skapar ett kunskaps- och erfarenhetsbyte (Atlestam & Myhre 2012, s. 12-14), men belyser faran i att kategorisera människor, då det skapar ett vi och dem-tänkande (Atlestam & Myhre 2012, s. 74-78).

3 Problemformulering

Sedan Bibliotekslagen trädde i kraft i början av 2014, där det poängteras att grupper med annan språklig bakgrund än svenska bör prioriteras som besöksgrupp, har begreppet mångkulturalism och hur vi ska förhålla oss till det lett till en vaghet kring dess innebörd. Detta påverkar hur det praktiska arbetet genomförs på biblioteken och kan resultera i att de välmenande åtgärder och synsätt som figurerar i biblioteksvärlden med mångkultur i fokus kanske inte alltid gagnar integration och fördjupad förståelse över kulturgränser. Vi upplever att det inom dagens forskning kring mångkulturella bibliotek finns ett starkt västerländskt kolonialt perspektiv, som är problematiskt ur integrationssynpunkt. Forskarna ser på de andra som en homogen grupp som bör integreras in i vårt västerländska samhälle. De arbetar alltså utifrån vissa för-givet-tagna "sanningar" som ses som självklarheter. En undersökning av hur forskningsdiskursen ser ut när det gäller mångkulturalism i relation till biblioteksområdet kan därför bidra till en ökad medvetenhet i det praktiska biblioteksarbetet om varför debatten ser ut som den gör och vilken politisk/historisk ram den befinner sig i. Biblioteket är ju en samhällsinstitution där mångkultur i form av politiska beslut ska realiseras.

4 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår uppsats är att nyansera och problematisera begreppet mångkulturalism i bibliotekssammanhang, genom att identifiera ideologiska mönster i forskningsdiskursen kring ämnet. Det Biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningsfältet kring mångkulturell biblioteksverksamhet behöver synas kritiskt, då vi anser att synliggjorda för-givet-taganden inom området kan bidra till att den praktiska verkligheten i framtiden bättre går att foga ihop med visioner och retorik.

Våra frågeställningar är:

- Hur skildrar forskare inom Biblioteks- och informationsvetenskap mångkultur på bibliotek i sin forskning?
- Vilka för-givet-taganden om etnicitet, kulturell identitet och kulturella grupper inom västerländsk forskning kan synliggöras?

5 Avgränsning

Ett intersektionellt perspektiv som kombinerar klass, kön och etnicitet på ett tydligare sätt än det enbart mångkulturella perspektivet synliggör hur diskriminerande maktordningar samverkar i ett samhälle (Davishpour & Westin 2015, s. 19, 20). Då vi på grund av utrymmesskäl inte har möjlighet till detta kommer vi därför enbart att se till det etniska perspektivet och hur just den här maktordningen leder till en dikotomisering och därmed påverkar mångkulturdiskursen. De artiklar vi valt som empiriskt material är skrivna av norska, danska, brittiska och kanadensiska forskare, då vi inte hittade tillräckligt mycket relevant svensk forskning. Detta innebär att svenska minoriteter helt har uteslutits i vår analys.

Från början övervägde vi att utöver textanalysen även inkludera en intervju med en bibliotekarie som arbetar med mångkulturella frågor på chefsnivå, men valde att utesluta intervjun och enbart hålla oss till en språklig analys av skrivna texter. Anledningen till detta val är främst utrymmesskäl. Vi bedömer att en intervju skulle innebära ett alltför omfattande arbete som inte ryms inom ramarna för en kandidatuppsats, samt att intervjuinslaget för att bli meningsfullt egentligen även borde bestå av ett flertal intervjuer. Dessutom ligger fokus för vår undersökning på *forskningsdiskursordningen* kring mångkultur på bibliotek, varför vi gjort bedömningen att en intervju inte är lika motiverad som om det varit den praktiska biblioteksverksamheten som stått i fokus.

6 Tidigare forskning

Som en naturlig följd av vårt ämnesval är det oundvikligt att en viss del av forskningen som nämns här under tidigare forskning även utgör analysmaterial. Detta kan ses som ett problem, även om det endast är en av artiklarna som förekommer både i detta avsnitt och i analysavsnittet: "Recent Trends in Library Services for Ethnic Minorities – the Danish Experience", av Ågot Berger (2002). Dock behandlar vi alla artiklar i detta avsnitt ur en neutral synvinkel, medan vi i analyskapitlet antar ett kritiskt tolkande perspektiv på forskningen.

6.1 Biblioteket och integration

Inom den internationella forskningen kring mångkultur i bibliotekssammanhang finns tendenser att koppla mångkultur till etniska minoriteter och hur man ska gå till väga för att invandrare med sina ofta icke-västerländska kulturer ska assimileras i majoritetskulturen. Ett exempel är biblioteksforskaren Ågot Berger, som studerat de danska bibliotekens service för etniska minoriteter. Berger kopplar de danska bibliotekens sätt att arbeta med mångkultur till politiska förändringar i invandringspolitikerna i Danmark – förändringar som till stor del påminner om svenska förhållanden. Hennes studie gjordes i början av 2000-talet, och hon menar att synen på mångkultur på bibliotek har gått från en total avsaknad av en uttalad immigrationspolicy från slutet av 60-talet, via en pluralistisk integrationssyn under tidigt 80-tal mot den mer assimilationsinriktade policy som rådde vid studiens genomförande (Berger 2002, s. 80).

Ytterligare ett exempel på forskning som utgår ifrån att mångkulturalism handlar om etniska minoriteter som förväntas anpassa sig till den dominerande kulturen, är en artikel av Patrick Roach och Marlene Morrison. Artikelförfattarna ställer sig frågan huruvida de brittiska biblioteken aktivt deltar i utmaningen att få socialt

underrepresenterade etniska minoritetsgrupper att bli delaktiga i samhället, och hur detta i så fall går till (Roach & Morrison 1999, s. 114). Även här kopplas alltså mångkulturbegreppet till integration av minoritetskulturer.

Ett exempel på forskning som belyser hur välmenande integrationsarbete, om än inte specifikt i bibliotekssammanhang, kan ha en motsatt effekt är den statliga utredningen *Den segregeringande integrationen. Om social sammanhållning och dess hinder* från 2006. Här nämner Masoud Kamali bland annat hur marknadskrafternas kolonisering av svensk politik och offentlighet, vilken pågått sedan 80-talet, bidragit till marginalisering och uppdelning av människor: "Marginaliseringen är ett resultat av att marknadskrafterna [...] har fått större inflytande i det politiska systemet och lyckats få igenom många reformer som har tvingat välfärdsstatens försvarare att retirera från det offentliga rummet. De genomgripande förändringarna från 80-talet och framåt kan räknas som en av orsakerna till den ökande marginaliseringen av vissa grupper i det svenska samhället" (Kamali 2006, s. 11).

6.2 Mångkultur och intersektionalitet

Begreppet mångkulturalism börjar dock alltmer ersättas av det alternativa begreppet intersektionalitet, som tydligare betonar den interaktiva aspekten och möten mellan olika etniska grupper. Marianne Söderberg har i sin masteruppsats undersökt vilka diskurser som finns kring mångkulturella bibliotek utifrån ett intersektionellt etnicitetsperspektiv, och hon betonar att intersektionaliteten till skillnad från mångkulturbegreppet utgår ifrån att minoriteter såväl som majoriteten ska anpassa sig efter varandra via interkulturell dialog (Söderberg 2015, s. 8-9). Via sin undersökning av olika diskurser kring mångkultur på bibliotek i texter av och för verksamma i biblioteksvärlden från 70-talet till nutid drar Söderberg slutsatsen att det råder oenighet kring hur mångkulturbegreppet bör definieras. Begreppsförvirringen kring mångkulturalism visar på en diskursiv icke-förändring: hur många nya begrepp som än introduceras med tillhörande kritik av äldre begrepp, förändras inte den praktiska biblioteksverksamheten per automatik på grund av detta. Oavsett vilken mångkulturrelaterad begreppsapparat som används återkommer ofta i mångkulturdiskursen föreställningen om det mångkulturella som en del av det icke-svenska, vilket därmed skapar en gräns mellan vi och dem (Söderberg 2015, s. 76-77).

Ett annat exempel på närliggande forskning på magisternivå kring mångkulturella bibliotek är Linda Wagenius uppsats, där mångkulturell kompetens hos bibliotekarier undersöks utifrån ett hermeneutiskt perspektiv (Wagenius 2006). Denna uppsats skiljer sig dock från vår så till vida att utgångspunkten här är hur bibliotekarierna själva ser på sin och bibliotekets roll i ett mångkulturellt samhälle. En annan magisteruppsats skriven av Ulla Ekblad och Madeleine Padellaro (Ekblad & Padellaro 2005) tar upp bibliotekets roll i integrationspolitiken, och de använder sig liksom vi av postkolonial teori och kritisk diskursanalys. Deras teori är dock mer allmän medan vi riktar fokus mot Homi K. Bhabhas teori om etnicitet och kulturell identitet. Deras uppsats skiljer sig även från vår då de ser till den praktiska verksamheten och använder sig av intervjuanalyser, medan vår ansats är att undersöka hur det talas om mångkultur på bibliotek i en *forskningsdiskurs*.

6.3 Biblioteket som medskapare av socialt kapital

Andreas Vårheim har i en artikeln "Social Capital and Public Libraries: the Need for Reseach" från 2007 redogjort för vikten av mer forskning om bibliotekets roll för skapande av socialt kapital, då väldigt lite finns forskat om just detta och endast två studier inom området är empiriska (Vårheim 2007, s. 421). I sin studie, som ingår i PLACE - projektet, undersöker Vårheim hur socialt kapital och skapandet av socialt kapital har studerats inom biblioteksforskningen och påpekar att undersökningen inte bara leder till mer kunskap om detta, utan även är av vikt för bibliotekets praktiska verksamhet (Vårheim 2007, s. 417). Vårheim menar att biblioteken har stor potential för skapandet av socialt kapital då det är både en informell mötesplats och en plats för universell service för allmänheten, och då aktiviteterna är frivilliga. Audunsons studie från 2005 tas här upp som viktig för bibliotekets roll som en tredje plats; en lågintensiv informell mötesplats där man träffas "för att bara vara" (Vårheim 2007, s. 420-421, 425).

Catherine A. Johnson är en annan forskare som har undersökt bibliotekets roll som medskapare av socialt kapital. I artikeln "Do Public Libraries Contribute to Social Capital?" från 2010 har hon undersökt hur biblioteket som institution fungerar som en förtjänst av hur socialt kapital skapas i samhället. Johnson pekar på hur biblioteket då det är en plats för alla, oberoende av till exempel kulturell bakgrund, är en idealisk mötesplats där människor kan komma i kontakt med varandra och uttrycka och dela idéer och värderingar. Dock menar Johnson, precis som Vårheim, att mer empirisk forskning där intervjuer med både användare och personal utgör grunden för undersökningen behövs, för att kunna redogöra för hur socialt kapital skapas (Johnson 2010, s. 147). Johnsons egen studie är baserad på ett frågeformulär som hon har lämnat till biblioteksanvändare i tre olika områden i en stor Amerikansk stad. Undersökningen visade att det finns ett starkt samband mellan frekvent biblioteksanvändande och socialt kapital, men samtidigt kunde det inte fastslås att tillit är något som uppkommer specifikt av att använda biblioteket, utan kan likaväl härröra från andra samhällsaktiviteter (Johnson 2010, s. 151).

7 Teori

Winther Jørgensen och Phillips påpekar att man vid en diskursanalytisk studie även bör använda sig av inslag från andra perspektiv än de diskursanalytiska för att skapa en vidgad förståelse av det valda området (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 10), varför vi valt en kombination av teorier. Det postkoloniala perspektivet är användbart då det är ett sätt att se hur makt verkar i samhället (Wikström 2009, s. 59). Genom att tillämpa Homi K. Bhabhas teori kan vi på ett adekvat sätt kritisera den västerländska kunskapsproduktionen, samt hur etnicitetsbegreppet genom detta knyter an till konstruktionen av fasta identiteter (Wikström 2009, s. 63) och därmed synliggöra hur den vetenskapliga forskningen upprätthåller en kolonialstruktur. Förändring av maktpositioner måste ske via ett kritiskt belysande av privilegier; de fördomar och föreställningar som finns hos dem i subjektposition (Jones 2014, s. 15). Detta ämnar vi undersöka genom en granskning av vetenskapliga artiklar som refererar till det mångkulturella biblioteket som en plats där kunskapsutbyte sker genom kulturmöten.

7.1 Kritisk diskursanalys som teori

Det diskursanalytiska angreppssättet består av en kombination av teori och metod som tillsammans utgör en helhet. Denna paketlösning inbegriper såväl filosofiska antaganden om hur språket används i vår sociala konstruktion av verkligheten, som teoretiska modeller, anvisningar om metodologiska tillvägagångssätt och konkreta tekniker för språklig analys (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 2, 10). I detta kapitel redogör vi för den teoretiska delen av Faircloughs idébygge, medan vi i metodkapitlet går in på den tredimensionella modell som Fairclough föreslår som utgångspunkt för analysen.

7.1.1 Den kritiska diskursanalysens teoretiska bakgrund

Begreppet diskurs kan beskrivas som ett specifikt sätt att tala om och därmed förstå verkligheten. Winther Jørgensen och Phillips definierar diskurs som ett betydelsesystem som är socialt konstruerat och därför, under andra sociala omständigheter, kunde ha varit annorlunda (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 28). I diskursanalysen står språkanvändandet i fokus, då språk är det som bidrar till att forma verkligheten. Diskursanalysen relateras till makt och maktordningar eftersom det språkliga mönstret sätter gränser för vårt sätt att handla och tänka. Diskurser säger därmed något om *vad* som sägs, *vem* som säger det och från vilken *position* det sägs (Bergström & Boréus 2012, s. 354, 362). Det finns olika inriktningar inom diskursanalysen, varav Norman Faircloughs kritiska diskursanalys med rötter inom lingvistik, är en. De olika angreppssätten har flera gemensamma utgångspunkter. De syftar alla till att utöva kritisk forskning – man vill kartlägga maktrelationer i samhället och utgår ifrån att mänsklig kommunikation inte är socialt kontextlös, utan att olika typer av texter är aktörer i skapandet och förändringen av verkligheten. De olika sätten att analysera diskurser har alla sina teoretiska rötter i socialkonstruktivismen, och språksynen utgår ifrån strukturalistisk och poststrukturalistisk språk teori; det vill säga synen på språket som centralt redskap i vår sociala konstruktion av världen. Vidare har alla typerna av diskursanalys en antiessentialistisk utgångspunkt: människor ingår alltid i en specifik historisk och social kontext, vilken präglar det vi ser som självklart. Diskursiva yttringar är en sorts socialt agerande som inte bara speglar verkligheten utan även bidrar till konstruktionen av kunskap, identiteter och sociala relationer (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 7, 10, 12, 96). Genom att blottlägga diskurser och maktförhållanden

kan man bidra till social förändring, vilket också är vad vi vill öppna upp för med vår analys.

En centralgestalt inom diskursanalysen är Michel Foucault. Även Norman Faircloughs kritiska diskursanalys, som vi har valt att använda oss av, har sina rötter i Foucaults idévärld. Numera har dock merparten av diskursanalytiker vidareutvecklat Foucaults ursprungliga idé om att endast *en* kunskapssyn dominerar varje epok i historien. Inom dagens diskursanalys tenderar man snarare att identifiera parallella diskurser som strider om rätten att avgöra vad som är sant och falskt (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 23).

7.1.2 Diskursanalysens förhållande till den kritiska traditionen

Kritisk forskning, vars syfte alltså är att kritisera orättvisa samhällsförhållanden och försöka förändra dessa, har en lång tradition inom humaniora och samhällsvetenskap. I *ideologikritiken*, med rötter hos Marx och Frankfurtsskolans kritiska teori, påstås att samhällets maktrelationer bildar ett hegemoniskt språk, som systematiskt döljer verklighetens sanna natur. Ideologikritikens mål är att påvisa hur verkligheten bakom ideologin ser ut. Forskningens roll inom ett ideologikritiskt angreppssätt är att ge människor möjlighet att genomskåda rådande ideologier så att samhällsförändring blir möjlig. Kritisk diskursanalys ligger nära klassisk ideologikritik, då dess mål är att skilja mellan mer eller mindre ideologiska diskurser, samt att synliggöra ojämlika maktförhållanden bakom ideologiska diskurser. Ideologikritiken har beskyllts för att förmedla en klassisk, marxistisk uppfattning att diskurser konstitueras av det icke-diskursiva. Här skiljer sig Faircloughs kritiska diskursanalys från ideologikritiken, då Fairclough menar att förhållandet mellan det diskursiva och det icke-diskursiva är dialektiskt (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 152-153).

7.2 Faircloughs kritiska diskursanalys

Faircloughs kritiska diskursanalys (CDA) är lik diskursanalysen i sin ideologikritik, då den menar att diskurser konstruerar sociala identiteter och bidrar till att upprätthålla rådande maktstrukturer. Den kritiska diskursanalysen begränsar dock diskurser till språkliga praktiker, det vill säga regelbundenhet i hur språket används (Bergström & Boréus 2012, s. 373-374). En av anledningarna till att vi valde att applicera just Faircloughs kritiska diskursanalys på vår undersökning är att den tillhandahåller praktiskt användbara redskap för den typ av textnära diskursanalys vi ämnar göra. Fairclough utgår ifrån att man som forskare ska bedriva empirisk forskning om vardagligt språkbruk i sociala interaktioner (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 71), ett grepp som vi i vår analys utvidgar till att även gälla vetenskapliga artiklar. Vi bedömer att detta textorienterade och konkreta tillvägagångssätt bäst passar vårt syfte.

Faircloughs kritiska diskursanalys kan beskrivas som en uppsättning filosofiska antaganden i kombination med teoretiska metoder, metodologiska direktiv och konkreta tekniker för att blottlägga diskurser med hjälp av språkanalys. Enligt Fairclough är diskurs en viktig typ av social praktik, som alltså befinner sig i dialektik med andra sociala dimensioner. Diskursiva praktiker påverkas av samhällsfenomen som inte nödvändigtvis är diskursiva. Diskurser kan såväl reproducera som förändra kunskap, identiteter och sociala relationer, samtidigt som de formas av icke-diskursiva sociala strukturer. Ett exempel på skillnaden mellan diskursiv och icke-diskursiv struktur är byggandet av en bro. Den fysiska akten i byggandet är en icke-diskursiv praktik, medan

själva praktiken kommunikationsplanering är diskursiv (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 66, 68, 71).

Fairclough menar att textanalys inte är tillräckligt som ensamt redskap för diskursanalys i syfte att analysera den bredare sociala praktiken, utan att denna måste kombineras med någon form av sociologisk teori eller kulturteori, då den inte synliggör relationen mellan texter och kulturella strukturer (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 72). Social praktik har ju både diskursiva och icke-diskursiva inslag. Ett tvärvetenskapligt perspektiv behövs alltså. Kritisk diskursanalys måste alltid förhålla sig till social teori och analys (Fairclough 2015, s. 10), varför vi valt att kombinera Faircloughs kritiska diskursanalys med Bhabhas postkoloniala teori. Båda teorierna har sitt ursprung i socialkonstruktivismen och har sitt antiessentialistiska perspektiv gemensamt. Vidare syftar såväl postkolonial teori som kritisk diskursanalys till att avslöja maktrelationer och på så sätt leda till samhällsförändring. Syftet med kritisk diskursanalys är social förändring genom transformativt handlande – att blottlägga hur språkbruk och social praktik är relaterade till varandra (Fairclough 2015, s. 13). Man vill genom att blottlägga diskurser bidra till ökad jämlikhet när det gäller såväl maktrelationer i kommunikationsprocesserna som i samhället i stort. Det kritiska elementet inom denna inriktning innebär följaktligen att man som forskare vill belysa den roll diskurspraktiken spelar i reproduktionen av ojämlika maktförhållanden (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 70).

Hos Fairclough är *ideologibegreppet* centralt, och starkt kopplat till antaganden som ses som självklara och uppfattas som sunt förnuft. Exempelvis är för-givet-tagandet i vår samtid att tillväxt är ett självklart samhällsmål att sträva efter ett exempel på den konsumtionsideologi som präglar senkapitalismen (Fairclough 2015, s. 31). Dessa för-givet-taganden som härrör ur en viss bakomliggande ideologi bidrar till upprätthållandet av existerande maktrelationer. Det föreligger alltså ett mycket nära förhållande mellan ideologi och makt, då dominerande ideologier är så inkomponerade i diskursen att de blir till självklart sunt förnuft som inte ifrågasätts (Fairclough 2015, s. 101). Det ideologiskt genomsyrade sunda förnuftet präglar språkliga uttryck i talad såväl som skriven form, och det är den kritiska diskursanalysens uppgift att blottlägga de bakomliggande ideologierna.

Enligt Fairclough formas diskurser av socialt konstruerade diskursordningar, vilka beskrivs som underförstådda för-givet-taganden som associeras med sociala institutioner. Det är i sin tur maktrelationer inom sociala institutioner och i samhället i stort som ideologiskt formar diskursordningarna (Fairclough 2015, s. 51). En diskursordning kan också beskrivas som en social institutions samlade diskursiva praktiker, och hur dessa samverkar med varandra (Fairclough 2010, s. 96).

Med sitt begrepp kritisk språkmedvetenhet avser Fairclough att människor bör göras medvetna om den diskursiva praktik de är en del av när de använder språket. Genom att belysa de sociala strukturer och maktrelationer som formar den diskursiva praktiken och därmed bidrar till antingen reproduktion eller förändring av diskurser, kan man åstadkomma social förändring i riktning mot ökad jämlikhet i samhället (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 92).

7.3 Teorier kring etnicitet, kulturell identitet och mångkulturalism

Mehrdad Davishpour och Charles Westin menar att om etnicitet analyseras utifrån ett maktperspektiv kan frågor om marginalisering och exkludering exponeras (Davishpour & Westin 2015, s. 16). Genom att tillämpa teorier kring detta vill vi syna den kunskapsproduktion som skapas i och med västerländska forskares subjektposition - och hur detta tar sig uttryck i deras vetenskapliga forskning om biblioteket som mötesplats för människor med olika etnicitet och kulturell bakgrund, samt hur detta påverkar delaktighet och integration i samhället.

7.3.1 Postkolonial teori

Trots att den postkoloniala teorin delar socialkonstruktivismens idé om etnicitet som något komplext och föränderligt, är man mycket mer kritisk till etnicitetsbegreppet, vilket reproducerar arvet från kolonialismen genom att inte ta hänsyn till heterogeniteten inom etniska grupper. Den största skillnaden mellan socialkonstruktivismens och postkolonialismens syn på etnicitet handlar om språkets relation till makt. I samma stund som en människa benämns, konstrueras en social mening om identitet och tillhörighet, vilket även innebär att språket kan användas för att uttrycka etniska och kulturella skillnader mellan människor genom binära motsatspar. Är man inte svensk så är man invandrare, vilket är kopplat till makt då motsatspar är hierarkiskt ordnade genom sociala och kulturella föreställningar. Detta är enligt den postkoloniala teorin ett sätt att upprätthålla makt mellan olika grupper. Med hjälp av postkolonial teori kan man alltså kritisera den essentialistiska synen på etnicitet som något medfött statiskt och kulturer som strikt åtskilda (Wikström 2009, s. 32-39, 72, 73).

Gemensamt för postkoloniala teoretiker är att de kritiserar den kunskap som producerats inom västerlandets dominerande vetenskaper, och istället utgår ifrån den koloniserades perspektiv för att ifrågasätta det som tas för givet inom denna. Postkolonial teori ifrågasätter därmed vetenskapens vita subjektposition som är präglad av rådande maktstrukturer. När vita forskar om icke-vita skapas raskategorier som etableras som sanningar, och kategorier som etnicitet och kultur tillåter att subjekt/objekt-relationen mellan människor upprätthålls. Etniska och kulturella olikheter får motivera vetenskapliga studier av människor som på förhand definieras som de andra och därmed som underordnade. Man kan därför utifrån en geopolitisk kritik se den västerländska vetenskapen som en fortsättning på kolonialismen, då västerländska forskares texter sprids globalt och digitalt (Landström 2001, s. 7-8, 11).

7.3.1.1 Homi K. Bhabha

Homi K. Bhabha argumenterar för hur den koloniala diskursen konstruerar och upprätthåller synen på det koloniala objektet – den icke-västerländske andre – genom att framhäva mångkulturalismens positiva aspekt samtidigt som den främliggör icke-västerlänningar. Den koloniala diskursen är ett maktsystem som gör sig självt till auktoritärt subjekt medan människor med annan etnicitet och kulturell bakgrund görs till underlägsna stereotyper. Bhabha menar att identitet är ett diskursivt fenomen som skapas av språket, och inte ett fysiskt. Fixerade kulturidentiteter är därmed ett tecken på kulturella skillnader, och stereotypisering av människor är den största strategin för den koloniala diskursen. Genom att upprätthålla stereotyper och fixera in individer i grupper, förnekar man en dessa individers egen känsla för identitet och tror sig förstå sig på dessa utifrån tidigare kunskap. Det som skiljer Bhabha från andra postkoloniala teoretiker är att han argumenterar för att även kolonial diskursanalys i sig kan bidra till

skapandet av subjektsposition genom en normalisering av stereotyper (Huddart 2006, s. 37; Bhabha 2004, s. 94-96, 100-101; Tenngart 2008, s. 139, 143).

Kulturer är alltid retrospektiva konstruktioner, och enligt Bhabha finns det inga rena kulturer. Kulturer är inte en fråga om varande, utan om blivande – de är skulpterade och skildrade som objekt och är liksom traditioner påhittade. Kulturella identiteter är blandade; så kallade kulturella hybrider, vilket kan leda till att det skapas ambivalens kring individens kulturella identitet när denne tvingas välja kultur i ett nytt land. Man kan inte räkna kultur som ett enskilt fenomen, då det alltid har kontakt med andra kulturer och därmed alltid är en pågående process. Detta påverkar de människor som genom migration lever en sorts gränsliv på marginalen till olika kulturer – så kallad diaspora – vilket gör att individen tappar kontakt med sin ursprungliga kultur samtidigt som den inte kommer in i den nya. Man kan se hybriditetsprocessen som problematisk i det mångkulturella samhället, där individen ofta så snabbt som möjligt ska integreras in i det nya majoritetssamhället, samtidigt som denne fortsätter att ses som ett statiskt objekt som inte tillhör normen (Huddart 2006, s. 7, 124-125, 148). Bhabha menar istället att identitet är i ständigt förändring, och att det därmed inte finns några naturliga och klart avgränsade kulturskillnader mellan individer och olika grupper och inte heller någon originalkultur. Detta kallar han för Det tredje rummet (Wikström 2009, s. 75, 83; Tenngart 2008, s. 143). Enligt Bhabha är det den historiska koloniala traditionen som skapar kulturella och påhittade identiteter, vilka appliceras på individer ur en viss grupp och därmed leder till “det mångkulturella samhället”. Begrepp som “Det tredje rummet” kan dock leda till nya strukturer för auktoriteter (Huddart 2006, s. 126).

7.3.2 Etnicitetsbegreppet

Etnisk identitet är oftast inte problematisk för den dominerande kulturen/majoritetsbefolkningen, utan för-givet-tagen. För flyktingar, invandrare och minoriteter är dock frågan om etnisk identitet ytterst påtaglig; bland annat för att de i mötet med en ny kultur just ställs inför ett kompromissande om sin kulturella identitet. Om individen identifierar sig med båda kulturerna skapas en så kallad hybrididentitet, men om individen inte kan identifiera sig med någon av dem, blir resultatet istället marginalisering (Stier 2015, s. 85). Om man då i ett mångetniskt sammanhang betonar grupptillhörighet genom etnicitet i offentliga sammanhang och i flyktiga kontakter, visas etnicitet och annorlundahet avsiktligt upp och överkommuniceras vilket leder till att individen i hög grad ställs inför frågan om sin etniska identitet. Om man även har vissa föreställningar om människor med annan etnicitet och kulturell bakgrund leder detta till formandet av en grupps kulturella kunskap, och därmed skapas etniska stereotyper (Hylland-Eriksen 1998, s. 32-33). Enligt postkolonial teori används etnicitetsbegreppet av människor i överordnad maktposition för att tala om kultur, språk och ursprung hos de andra i underordnad maktställning (Westin 2015, s. 47).

7.3.3 Mångkulturbegreppet

Ett centralt problemområde inom postkolonial teori är just det mångkulturella samhället, på grund av hur kulturella identiteter skapas genom kolonialismens arv (Eriksson, Eriksson Baaz & Thörn 1999, s. 14-15). Enligt den mångkulturella invandringspolitiska modellen som existerar i dag menar man att man både erkänner och stödjer olika kulturella grupper i samhället, och man utgår ifrån idén om ett samhälle där kulturella skillnader ska yttras och uttryckas offentligt (Dahlström 2007, s. 29, 31). Ett sådant synsätt förkastar Bhabha genom att ifrågasätta stabila identiteter, och menar att begreppet mångkulturalism skapar en uppfattning om att samhället består av olika

kulturer som existerar parallellt, åtskilt från varandra. Han menar vidare att faran med mångkulturalismens visioner om att kulturer ska mötas inom en bunden nationell plats, är att det då skapas en förstorad version av en avgränsande nation. Enligt Bhabhas uppfattning finns inga enhetliga kulturer och samhället bör istället betraktas som korskulturellt eller interkulturellt (Tenngart 2008, s. 144; Huddart 2006, s. 119, 124). Även Irene Molina kritiserar begreppet mångkulturalism med argumentet att det i själva verket är en ny version av den västerländska koloniala traditionen (Molina 2006, s. 222), vilket har betydelse för hur kulturella identiteter skapas i västvärldens mångkulturella samhällen. Hon menar vidare att mångkulturalism egentligen är ett misslyckat försök att med kulturella lösningar komma tillrätta med icke-kulturella problem, och att det ofta handlar om så kallad kulturreduktionism där det tas för givet att människor som kommer från andra kulturer än den svenska kommer från *annorlunda* kulturer. Molina påpekar att mångkulturalism inte handlar om att hylla kulturella skillnader, utan att man istället döljer de problem som egentligen handlar om makt och hegemoni - då idén om kulturella skillnader förstärker indelningen av vi och dem (Molina 2006, s. 227).

8 Metod

I urvalsprocessen för uppsatsens empiriska material har vi i våra sökningar i databaserna LISA och LISTA använt oss av sökord som innehåller termerna "multiculturalism and library", "library and low-intensive meetingplace", "library and meeting place", "public library and social capital", "public libraries and ethnic minorities" etcetera. Av de artiklar vi fick upp i resultatlistan har vi sedan medvetet valt ut de som på ett tydligt sätt undersöker det mångkulturella biblioteket som en mötesplats för människor med olika kulturell bakgrund. Sammanlagt fick vi cirka 50 träffar i databaserna, och av dessa var det många som föll bort på grund av irrelevans. Kvar blev elva artiklar, varav två saknade direkt koppling till mångkulturalism men som vi ändå bedömde hade relevans för vårt ämne och därför kunde användas till avsnittet om tidigare forskning. Samtliga artiklar är publicerade i Biblioteks- och informationsvetenskapliga tidskrifter, och finns tillgängliga som fulltext. Omfånget är cirka 15-20 sidor.

Genom att använda oss av en kombination av kritisk diskursanalys och postkolonial teori samt teorier kring mångkultur och etnicitet ämnar vi synliggöra hur text och språk producerad från en överordnad akademisk position bidrar till att upprätthålla en normativ syn på mångkultur. För att på bästa sätt kunna besvara våra frågeställningar och uppnå vårt syfte använder vi oss av textanalys enligt Norman Faircloughs kritiska diskursanalys, där ett antal vetenskapliga artiklar som helt eller delvis behandlar mångkultur på bibliotek utgör vårt analysmaterial. En del av vårt analysmaterial utgörs även av artiklar som inte specifikt tar upp mångkultur, utan snarare biblioteket som mötesplats och skapare av socialt kapital. Detta då vi anser att det finns ett dialektiskt samspel mellan de två infallsvinklarna, och att den mångkulturella diskursen inte kan förstås som fristående från mötesplatsdiskursen.

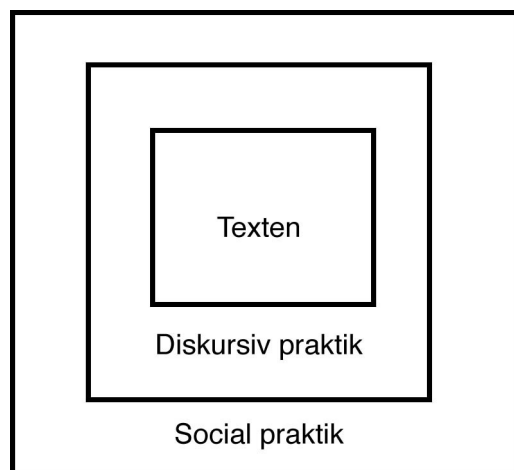
Med Faircloughs tredimensionella modell som grund (Fairclough 1992, s. 73; se figur 1 nedan) har vi formulerat ett antal frågor att applicera på vårt empiriska material. Dessa frågeställningar har vi använt som ett hjälpmedel i processen att via språket blottlägga de mönster i analysmaterialet som avslöjar bakomliggande diskurser. Vi har formulerat frågorna utifrån de tre lager som utgör Faircloughs modell: texten, diskursiv praktik och social praktik. Denna modell ska dock ej ses som ett renodlat analysverktyg, utan snarare som ett försök att spegla den kritiska diskursanalysens övergripande syfte: att undersöka relationerna mellan diskurser och sociala strukturer (Bergström & Boréus 2012, s. 376). I våra analyser följer vi inte alltid Faircloughs tredimensionella modell på ett systematiskt vis, utan blandar textanalys med makroanalytiska komponenter. Detta kan tyckas svåröverskådligt, men – vilket Bergström & Boréus påpekar (Bergström & Boréus 2012, s. 393) – är en analysmetod som Fairclough själv tillämpar. Vi bedömer att detta sätt att röra oss över modellens nivågränser är det mest praktiska och logiska inom ramarna för vår undersökning, då de tre nivåerna i Faircloughs modell är tätt sammanflätade.

Texten: Vilka ordval har artikelförfattarna gjort när de talar om mångkultur, etnicitet och kulturell identitet/bakgrund?

Diskursiv praktik: Vilka påståenden är klart uttalade och vad är underförstått?

Social praktik: Vilken relation har de blottlagda diskurserna till sitt sociala sammanhang? Reproducerar eller utmanar diskurserna för-givet-tagna föreställningar om verkligheten?

Kritisk diskursanalys på textnivå har alltså en lingvistisk utgångspunkt, medan Fairclough med diskursiv praktik syftar på hur texter produceras, sprids och konsumeras. På nivån för social praktik analyseras diskursen utifrån en bredare social kontext. I detta yttre fält relateras diskurserna dels till andra diskurser, dels till icke-diskursiva områden. Fairclough erbjuder inte några tydliga mallar för hur analysen på detta makrosociologiska plan ska genomföras praktiskt, vilket ger forskaren stor tolkningsfrihet (Bergström & Boréus 2012, s. 376, 378, 381). I vår studie utgörs textnivån av vetenskapliga artiklar om mångkultur på bibliotek, medan den diskursiva praktiken består av forskare inom Biblioteks- och informationsvetenskap. Den sociala praktik vi kopplar dessa nivåer till är biblioteken.

Figur 1. Faircloughs tredimensionella modell.

Det är inte helt oproblematiskt att undersöka de diskurser man själv är nära, då det kan vara svårt att se dem som just betydelsystem som kunde varit annorlunda, eftersom man ju ofta själv är en del av den kultur man undersöker. Enligt det socialkonstruktivistiska synsättet är all kunskap endast *en* representation av verkligheten bland andra tänkbara representationer; sanningar är därmed diskursivt skapade. Frågan om hur man som forskare ska ställa sig till den sanning man själv skapar är inbyggd i alla typer av socialkonstruktivistiska angreppssätt (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 28-29). Dock tar vi fasta på Winther Jørgensen och Phillips hållning att ett konsekvent nyttjande av ett teoretiskt och metodiskt ramverk är det som ändå legitimerar vetenskapligt producerad kunskap, och genom att utgå från en bestämd teori anser vi att vi ändå kan anta ett visst utifrånperspektiv i förhållandet till vårt analysmaterial.

9 Empiriskt material

Vårt analysmaterial består av nio vetenskapliga artiklar som på ett tydligt sätt diskuterar mångkultur på bibliotek och/eller närliggande ämnen som påverkar den mångkulturella aspekten. I dessa artiklar har vi letat efter för-givet-taganden och återkommande mönster i forskares sätt att tala om mångkultur på bibliotek.

9.1 Sammanfattning av det empiriska materialet

Vetenskapliga artiklar som hör till eller är relaterade till det norska PLACE-projektet

Artikeln “The Public Library as a Meeting Place in a Multicultural and Digital Context : the Necessity of Low-Intensive Meeting Places” från 2005 av Ragnar Audunson, är skriven innan PLACE-projektet tog sin början, och är den första artikeln där begreppet lågintensiv mötesplats utvecklas i samband med biblioteket som institution. Artikelns syfte är ett förbättrat ramverk för forskning och diskussion om biblioteket som mötesplats i ett mångkulturellt och digitalt samhälle. Audunson menar att kulturella värderingar tolereras mer i dagens samhälle, och att detta kan kopplas samman med den digitala utvecklingen. Audunson pekar på den roll lågintensiva mötesplatser har i samhället för att främja gemenskap och tolerans: “The public library is one of the few remaining cross-cultural meeting places” (Audunson 2005, s. 437) och att “[...] in today's society, such meeting-places with a potential of making us visible to one another across social, ethnic, generational and value-based boundaries are extremely important” (Audunson 2005, s. 436).

Artikeln “Public Libraries, Social Capital and Low-Intensive Meeting Places” från 2007 av Ragnar Audunson, Andreas Vårheim, Svanhild Aabø och Erling Dokk Holm fokuserar på hur biblioteket som institution kan bidra med skapandet av socialt kapital, och därmed blir en så kallad lågintensiv mötesplats där människor genom att skapa kontakter med människor med andra värderingar och annan kulturell bakgrund än de egna skapar broar mellan sig. Därmed ökar inte bara tilliten till andra människor, utan även förtroendet för hela samhället. “Low-intensive meeting places are meeting places where people are exposed to values and interests different from those that create their core identities by having contact with diverse people. They may be important in creating bridges between people with different values and belonging to different cultures” (Audunson, Vårheim, Aabø & Dokk Holm 2007, s. 4). Artikelförfattarna menar att dagens mångkulturella samhälle leder till möjligheter men även stora utmaningar för skapandet av socialt kapital, då mångkultur på ett vis leder till att människor kan skapa kontakter över kulturgränser, men att det även kan leda till segregering och fragmentering.

Artikeln “How do Public Libraries Function as Meeting Places?” från 2010 av Aabø, Audunson & Vårheim belyser hur mångkulturalism kan möjliggöra dynamiska möten mellan människor från olika kulturer. Studien undersöker om biblioteket som mötesplats har potentialen för att främja kommunikation mellan olika gruppers värderingar. Undersökningen gjordes per telefon, och de mest framträdande frågorna var om och hur kulturell och lingvistisk bakgrund påverkar biblioteksanvändandet. Undersökningens syfte var att tillföra empiriskt material till forskningen, och dess huvudsakliga resultat var att: “[...] immigrants, and people with low household incomes tend to use the library

more for social purposes than do people who are older, with a Norwegian background [...]” (Aabø, Audunson & Vårheim 2010, s. 24).

I artikeln “Public Libraries: A Meeting Place for Immigrant Women?” från 2011 tar Ragnar Audunson, Sophie Essmat och Svanhild Aabø upp bibliotekets roll för invandrarkvinnor i integrationsprocessen. Studien baserades på nio kvalitativa intervjuer med syftet att undersöka bibliotekets roll som mötesplats, samt dess potential att generera socialt kapital och därmed verka som kommunikationskanal mellan majoritets- och minoritetskulturerna. Syftet var även att se om bibliotekets roll ändrades genom integrationsprocessen: “Inclusion and integration are processes that take place gradually. To study the potential of public libraries in promoting such gradual processes, the paper also investigates if and how the role of the library varies throughout the women's passage as immigrants (Audunson, Essmat & Aabø 2011, s. 221). I stort kan man säga att undersökningens resultat var att biblioteket fungerade både som högintensiv och lågintensiv mötesplats, beroende på vilket stadium i integrationen kvinnorna befann sig på. Biblioteket bidrog till förtroende och tillit hos kvinnorna, och kunde därför ses som en möjlig skapare till ökat socialt kapital.

Artikeln “Use of Library Space and the Library as a Place” från 2012 av Audunson och Aabø tar även den upp bibliotekets roll som mötesplats, och fokuserar på behovet av mötesplatser tvärsöver kulturella, etniska och sociala grupper. Studien ingår inte i PLACE-projektet, men kan ses som en förlängning av det då den tillkom på grund av att undersökningen från 2010 väckt fler frågor. Undersökningen var en observationsstudie som kombinerades med intervjuer av låntagare. Resultatet var att användandet var komplext då användarna ofta rörde sig mellan både högintensiva och lågintensiva aktiviteter. Forskarna utgår i artikel ifrån att då biblioteket är en plats där biblioteksanvändare genom att exponeras för mångfald och annorlundahet, och då lär sig något om detta; är en plats som bidrar till social inklusion: “In the library, users are exposed to the plurality of the community and learn about otherness. People are not categorized by profession or as being unemployed, a patient or a client, but are all library users. This quality of the library contributes to social inclusion” (Audunson & Aabø 2012, s. 138). De påpekar även att biblioteket är en plats där man som användare inte kategoriseras in i grupper utan kan gömma sin marginalisering.

Vetenskapliga artiklar från andra delar av västvärlden

Ågot Bergers artikel “Recent Trends in Library Services for Ethnic Minorities – the Danish Experience” från 2002 baseras på de upptäckter hon gjort i samband med den bok hon skrev 2001 – *Mångfaldighedens biblioteker*, samt en studie om hur etniska minoriteter använder biblioteket och om den service som finns räcker till för att täcka dessas behov. I studien ingick tre stora bibliotek i Danmark och Bergers slutsats var att biblioteket som institution svarar väl mot den policy som finns om etniska minoriteter, men att det finns vissa rekommendationer som biblioteken bör förhålla sig till för att möta de behov som finns. Bland annat påpekar Berger att det är just Internet och teknik som lockar unga användare till biblioteket, och att detta medför att biblioteket på ett vis ersätter ungdomsgårdar: “Today [...] their purpose is not so much to borrow books: it is the computer and Internet facilities that attract them. You could say that many youngsters use the libraries as a kind of alternative youth centre” (Berger 2002, s. 83).

Artikeln “Multicultural Libraries Services and social integration: The Case of Public Libraries in Montreal Canada” från 2008, av M. A. Paola Picco, menar att som ett försök att anpassa sig till den globala immigrationen har mångkulturella tjänster växt

fram på bibliotek i länder med ett stort antal invandrare: “Immigrants need different kinds of information to be able to understand the way the new society works and public libraries can offer them this information. Examples include: language courses, workshops on citizen education, how to find a job, etc.” (Paola Picco 2008, s. 42). Fokus i artikeln är i vilken utsträckning Montreals bibliotek underlättar för integration i Quebec efter det att de slutfört de integrationsprogram som erbjuds alla nyanlända av myndigheterna, samt hur bibliotekens mångkulturella tjänster även bidrar till bevarandet av ursprungskulturen som dessa enligt landets lagstiftning har rätt till. Författaren drar slutsatsen att de tre undersökta biblioteken har stor betydelse för integrationsprocessen, då samtliga bibliotek har utvecklat tjänster riktade till invandrare utifrån de riktlinjer som ges av IFLA Multicultural Communities Guidelines for Library Services.

Artikeln “Developing the Library: Between Efficiency, Accountability and Forms of Recognition” av Nanna Kann-Christensen och Jack Andersen från 2009, är en kritisk undersökning av vad den allt mer dominerande New Public Management-ideologin (NPM) får för konsekvenser för biblioteksverksamhet. Det betonas att biblioteken måste förhålla sig till samtidigt sociala förändringar, såsom globaliseringen och ny kommunikationsteknik:

[...] a view on library activity has developed that emphasizes the necessity for libraries to view their activities and services as businesses having a commodity to sell, in particular articulated by matters of efficiency and growing focus on performance measurement.” (Kann-Christensen & Andersen 2009, s. 209)

Författarna påpekar faran med att biblioteken förväntas legitimera sin verksamhet utifrån en ekonomisk diskurs, med kontrollmekanismer importerade från den privata sektorn, och där användarna ses som kunder som måste hållas nöjda. De redogör för hur NPM infiltrerat samhället på olika nivåer, och hur denna ekonomiska diskurs manifesterar sig i den danska bibliotekslagen från år 2000. Marginaliserade grupper som känner sig missförstådda är roten till sociala problem, och enligt artikelförfattarna är det bibliotekets uppgift att aktivt bidra till att individer inom dessa samhällsgrupperingar känner sig sedda och delaktiga.

Artikeln ”’What We Should Strive for is Britishness’: An Attitudinal Investigation of Ethnic Diversity and the Public Library”, av Briony Birdi et al. från 2011, fokuserar på personalaspekten av mångkulturell biblioteksverksamhet. Författarna undersöker vilken roll biblioteket spelar för främjandet av etnisk mångfald, genom att belysa personalens attityd till mångfaldsarbete, samt hur personal vidareutbildas och rekryteras utifrån ett mångkulturellt perspektiv. Centrala frågor är huruvida biblioteksservicen för etniska minoriteter når rätt målgrupp, samt om personalen har adekvat kompetens och inställning för att kunna ge denna service. Resultatet visar på att rekryteringsstrategierna utvecklas för långsamt i förhållande till ett samhälle som blir allt mer mångkulturellt. Dessutom menar man att ett ökat fokus på material om och av andra etniska kulturer kan gagna samhället i stort: “Furthermore it is suggested that a community-wide exposure to materials about other ethnic cultures can contribute to the reduction of existing social fragmentation” (Birdi et al. 2011, s. 119).

10 Analys

Ovan har vi redogjort för det teoretiska ramverk som ligger till grund för vår undersökning, hur vi metodologiskt ska gå tillväga samt det empiriska material vi ämnar använda oss av, medan vi i detta avsnitt presenterar själva analysen. Vi har identifierat några olika diskurser som vi synliggör via citat ur respektive artikel. Analysmaterialet delas upp tematiskt utifrån de mönster vi lagt märke till, och vi har i texten integrerat argument från postkolonial teori och teori om mångfald och etnicitet. Syftet med detta är att identifiera och synliggöra några vanliga diskurstyper.

10.1 Mötesplatsdiskursen

Inom forskningen kring biblioteket som mötesplats tas det ofta för givet att människor bara för att en mötesplats erbjuds automatiskt känner sig delaktiga i samhället på lika villkor. Audunson uttrycker detta i sin artikel "The Public Library as a Meeting-Place in a Multicultural and Digital Context : the Necessity of Low-Intensive Meeting-Places" (2005) som att biblioteket ska kunna erbjuda en arena där människor från olika kulturer kan mötas över kulturella gränser, och kopplar en sådan sorts arena till en plats där tolerans skapas genom kommunikation (Audunson 2005, s. 433).

Inbakat i denna utsaga är föreställningen om mötesplatsen som automatiskt demokratiskapande plats, medan inga konkreta exempel ges på *hur* denna arena eller mötesplats ska bidra till att människor från olika kulturer börjar kommunicera med varandra. Vidare motsäger Audunson sig själv när han i samma artikel betonar att nya kommunikationsmöjligheter inte automatiskt kommer att leda till ökad kommunikation: "Today's digital and multicultural society also contains possibilities drawing in the direction of individualisation and fragmentation. A conscious political strategy is necessary if we are to realise the positive potentials of digitisation and multiculturalism and avoid the negative ones" (Audunson 2005, s. 433).

Här antyds följaktligen att mångkulturalism och digitalisering är begrepp som båda har med den påstått demokratifrämjande mötesdiskursen att göra, medan frågan om hur den här mötesplatsen ska få biblioteksanvändare att mötas och börja kommunicera över kulturgränserna lämnas därhän. Om man istället hade betonat vikten av att biblioteket ska vara en mötesplats för *alla* användare, hade man garderat sig mot för-givet-tagandet att det finns tydligt avgränsade kulturer, med i själva verket artificiellt konstruerade ramar som alla individer som befinner sig inom respektive kultur förväntas bygga sin självbild kring.

Audunson menar att det för en individ är av yttersta vikt att vara engagerad och involverad inom högintensiva arenor, då detta skänker mening till individens liv. Han påpekar att det är individen själv som väljer vilka dessa arenor är; men att det är arenor där denne träffar likasinnade med samma värderingar. Dessa arenor kan även främja integration, menar Audunson (Audunson 2005, s. 436), samtidigt som han påtalar hur högintensiva arenor i just det mångkulturella samhället kan leda till fragmentering och kulturella och sociala avgränsningar:

But in a multicultural society such high-intensive arenas simultaneously represent an element that might lead to fragmentation. They represent cultural and social demarcations. You do not meet very many Muslims in your local church, financial brokers in Attack, old-aged people or lovers of classical music in a rock'n roll club. We might become invisible to one another. (Audunson 2005, s. 436)

De människor som inte integreras in i dessa arenor hamnar alltså utanför samhället: "People who are not affiliated with and integrated into such arenas, run a higher risk of being isolated and marginalised than those who are participants" (Audunson 2005, s. 436). Här gör Audunson antagandet att det är de med en annan kulturell bakgrund, så som muslimer, som ska integreras in i majoritetssamhället, och att det mångkulturella samhället per automatik står utanför resten av samhället. Antagandet och för-givet-tagandet att människor med annan kultur inte kan ingå i de högintensiva arenorna då de är så annorlunda i sina värderingar att det skapar en avgränsning i samhället, är ett typiskt kolonialt synsätt. Denna kategorisering medför att människor med annan kultur blir till objekt, precis som Landström påpekar (Landström 2001, s. 7-8). Då Audunson poängterat att högintensiva arenor även kan vara bibliotek för den som gillar litteratur, och att vi själva skapar dessa arenor efter intresse, skapar han automatiskt ett för-givet-tagande att människor med annan kulturell bakgrund inte hör till den gruppen - men vad säger att individer med muslimsk tro inte även kan ha ett intresse för litteratur, och därmed träffa människor som inte delar samma religion?

Audunson argumenterar för att bibliotekets demokratiuppdrag grundas på just dess potential att kunna erbjuda lågintensiva mötesplatser, som främjar tvärkulturella kontakter och kommunikation, och kommer fram till vissa slutsatser om biblioteksarbete som rör mångkulturalism: "Developing multicultural librarianship, therefore, does not only mean developing services tailor-made to suit ethnic and cultural minorities. [...] Multicultural librarianship means developing arenas where people belonging to different cultures are exposed to one another" (Audunson 2005, s. 438). Audunson menar alltså att biblioteket inte bara ska erbjuda en mötesplats där människor från olika kulturer ska kunna kommunicera, utan det ska även utveckla service som riktar sig specifikt till etniska och kulturella minoriteter. Här utvecklas resonemanget inte ytterligare och inga förslag ges på vilken sorts service som menas, men mötesplatsdiskursen tangerar här idéer som bland andra Hansson nämner som problematiska i samtidens kommersialisering av offentliga institutioner: "Där människor tidigare betraktades som medborgare ses de idag med relativ självklarhet som konsument. Till dessa konsument levererar biblioteken service" (Hansson 2012, s. 164).

Genom att som Audunson ovan förringa medborgarnas individuella behov som just *medborgare* för att istället utgå ifrån att kategoriserande och målgruppsanpassning utifrån kulturell och etnisk identitet är det bästa sättet att tillgodose biblioteksanvändares behov, blir mötesplatsdiskursen ett talande exempel på hur marknadsanpassningen alltmer tar över efter det gamla folkbildningsidealet. Mötesplatsdiskursen illustrerar alltså hur en allt tydligare ideologi håller på att manifesteras sig i bibliotekssektorn (Hansson 2012, s. 162). Men genom att på ett tydligt sätt skilja ut människor med annan etnicitet från andra användare förstärker man indelningen av vi och dem, precis som Molina menar (Molina 2006, s. 227). Att låntagare med olika kulturer ska exponeras för varandra i offentliga sammanhang, bidrar även det till att annorlundahet visas upp och överkommuniceras (Hylland-Eriksen 1998, s. 32-33).

Som ett exempel på sådana föredömliga tvärkulturella kontakter nämns hur en grupp pensionärer från en stadsdel där invånarna har hög inkomst och hög utbildning, tillsammans med en grupp invandrarungdomar från den fattigare stadsdelen skapade ett lågintensiv arena – då dessa människor genom sitt gensamma datorintresse började samtala med varandra. Genom detta exempel motsäger Audunson sig själv i sitt tidigare

argument om högintensiva sfärer, då individer från det mångkulturella området med annan kultur och religion mötte och skapade kontakter med norska invånare just på grund av gemensamt intresse. Pensionärerna var på biblioteket för att delta i en kurs om IKT, medan invandrarungdomarna var där för att använda bibliotekets IKT utrustning. En fråga som uppkommer är hur ofta sådana här tvärkulturella möten egentligen sker spontant på bibliotek; hur ofta börjar människor som inte känner varandra egentligen att kommunicera och utbyta erfarenheter och kunskap? Biblioteket kan *erbjuda* ett sådant möte, men det kan i sådana fall andra typer av platser där människor med olika bakgrunder möts tillfälligt vara – matbutiken, gymmet, etcetera. Vad blir då bibliotekets uppgift och ansvar för att vara en lågintensiv arena som främjar tolerans och demokrati? Några sådana svar ger Audunson inte i sin artikel.

I artikeln “Public Libraries, Social Capital and Low-Intensive Meeting Places” (2007) argumenterar Audunson, Vårheim, Aabø och Dokk Holm för biblioteket som en lågintensiv mötesplats och därmed som en institution där människor genom att exponeras för andra värderingar och andra kulturer skapar tillit till varandra och därmed ökar det sociala kapitalet. I artikelns början redogör författarna för andra studier som har gjorts kring skapandet av socialt kapital i så kallade mångetiska miljöer. I en av dessa framkom att den viktigaste faktorn för att minska tillit och förtroende var olikheter/skillnader mellan människor, och att segregering medför en liten risk för kontakt mellan olika kulturella grupper, och att det är majoritetsgrupperna som känner sig hotade av okända etniska minoriteter. Istället ökar det sociala kapitalet inom den egna kulturella gruppen (Audunson, Vårheim, Aabø & Dokk Holm 2007, s. 3). Då den här och andra studier kommit fram till att mångfald leder till minskat förtroende vill forskarna därför undersöka hur biblioteket som en informell och lågintensiv mötesplats skapar socialt kapital genom att mäta människors grad av förtroende i tre olika stadsdelar i Oslo, och hurvida detta kan kopplas samman med sociala aktiviteter. Stadsdelarna benämns som det mångkulturella området i förorten, medelklassområdet en bit utanför staden och det välbärgade området i innerstaden. De menar att just biblioteket bör vara en exemplarisk arena för förtroendeskapande mellan olikheter (Audunson, Vårheim, Aabø & Dokk Holm 2007, s. 3). Undersökningen skedde per telefon, där 250 personer valdes ut på måfå. Studien gjordes endast på norska, och forskarna menar att detta ledde till att invandrare var underrepresenterade i studien.

Redan här kan man ifrågasätta studiens resultat. Varför kunde inte studien genomföras på engelska, eller varför kunde man inte ordna tolkar så att en större del av invånarna i det mångkulturella området kunde vara med? När forskarna sedan går igenom resultaten för undersökningen menar de att 38% av de tillfrågade i det mångkulturella området hade börjat prata med främlingar, medan 58% sa sig ha observerat människor olik dem själva. Det här blir missvisande för hela studien, och ger inga säkra bevis för det som forskarna hävdar är undersökningens resultat, det vill säga att “det i det mångkulturella området är viktigare än i de två andra områdena att observera och lära om människor annorlunda från sig själv” och att det här pekar på “bibliotekets potential som en mångkulturell och fysisk mötesplats” (Audunson, Vårheim, Aabø & Dokk Holm 2007, s. 7). Det framgår inte någonstans hur många som faktiskt intervjuades i det här området, men eftersom respondenter med annan kulturell bakgrund var underrepresenterade kan man inte med säkerhet säga att detta påstående är sant. I de andra områdena framkommer inte heller om de tillfrågade kommunicerat med människor från en annan kultur, vilket hade varit av intresse för studiens syfte då det framkommer att hela 39% uppger att de både pratat med okända människor och observerat skillnader/olikheter, och då det endast var 5% med invandrarbakgrund i

medelklassområdet. Att människor i det mångkulturella området observerar och pratar med människor olik dem själva är därför inte konstigt, och kan inte vara bevis för att det är så på andra bibliotek på andra områden i samhället, som inte innehar hög andel icke-västerländska invånare.

Ord som invandrare och icke-västerländsk återkommer kontinuerligt i texten, vilket ständigt kopplas ihop med olika grupper, annan kultur, olika etniska grupper, och annorlunda och annorlunda värderingar, vilket ger en antydning om att människor som inte delar hudfärg eller ursprung per automatik inte heller delar åsikter/värderingar och därmed är annorlunda. Genom att använda negationer i språket vid benämningen av människor som inte delar majoritetsbefolkningens kultur och etnicitet, skapas genom språkanvändningen ett främliggörande av dessa individer, och en dikotomisering mellan människor uppstår. Forskarna menar att undersökningens resultat är viktigt för att integrera nykomna från "andra kulturer" (Audunson, Aabø, Vårheim & Dokk Holm 2007, s. 9), då dessa människor får lättare att komma in i samhället genom att observera sådana här aktiviteter. De menar vidare att den lågintensiva mötesplatsen är fruktsam, speciellt i det mångkulturella området:

The concept of low intensive meeting places where people become aware of each other across cultural heritages, and across differences in values and perspectives, seems to be fruitful. Particularly in the multicultural community and particularly among immigrants people tend to answer that they in the library have observed and learnt about people belonging to groups different from themselves, for example, different ethnic groups. (Audunson, Aabø, Vårheim & Dokk-Holm 2007, s. 9)

Genom ett påstående som detta skapas precis det som forskarna lyfte fram i början av artikeln; det vill säga att mångfald och synen på mångkulturalism leder till segregering och minskad kontakt mellan grupper, där majoritetsbefolkningen håller sig för sig själv och inte integreras in det mångkulturella. I studien delas människor in efter etnicitet och kulturell grupp vilket i sig förhindrar en syn på alla människors lika värde. De som inte är västerländska kategoriseras in i gruppen icke-västerländska och invandrare med andra värderingar. Genom att uppmärksamma skillnaden mellan dessa och majoritetsbefolkningen, kategoriseras vissa människor som annorlunda och utanför normen.

Aabø, Audunson och Vårheim menar i sin artikel "How Do Public Libraries Function as Meeting Places?" (2010) att mångkulturalism kan öppna upp ett fruktsamt och dynamiskt utbyte mellan människor från olika kulturer, men att det då måste finnas en plats för att främja kommunikation mellan kulturella och etniska gränser. I sin studie kallar de dessa mötesplatser för lågintensiva, då de menar att deltagarna utsätts för "exposure for otherness", där människor med olika intressen och värderingar kommunicerar (Aabø, Audunson & Vårheim 2010, s. 16, 17). I sin studie vill forskarna se hur biblioteksanvändare från olika kulturer använder biblioteket som plats, och de använder sig mestadels av observationer i tre olika stadsdelar i Oslo, som de liksom i studien från 2007 delar upp i det mångkulturella området, medelklassområdet samt det välbärgade området. Redan här delas människor upp i grupper, essentiellt skilda från varandra, och människor i det mångkulturella området benämns som invandrare och icke-västerländska vilket leder till en dikotomi mellan vi och dem, mellan den vita normen och de andra, främmande, med en annan kulturell bakgrund. Benämningen invandrare leder till ett antagande om att en människas identitet är statisk och stabil, precis som Bhabha framhåller i sin teori. Det problematiska blir här, precis som Molina uttrycker det, att mångkultur skiljer människor åt och förstärker bilden av "otherness".

Genom att nästan enbart använda sig av observationer i studien skapar man inte sig en uppfattning av människor från en annan kultur genom faktisk kunskap, utan genom information och vissa antaganden som man har samlat om denne. Att kategorisera in människor i fack, till exempel invandrare icke-västerländsk, gör att idén om den andre utan identitet upprätthålls, och människor fixeras in i stereotypa etniska grupper (Huddart 2006, s. 37). Att benämna individer genom att peka på etniska och kulturella skillnader gör att det sociala rummet förblir en plats där främlingar förblir främlingar för varandra (Molina 2006, s. 246). Molinas argument förstärks genom att det i studien framkommer att det är väldigt sällan som människor från olika kulturer och med olika etnicitet möts och kommunicerar med varandra på biblioteket.

Forskarna som genomförde studien om biblioteket som mötesplats grundar sina antaganden på att användarna på biblioteket observerats, samt att de i de fåtaliga och kortvariga intervjuerna själva framhåller att de observerat och kommunicerat med annorlunda människor som befann sig på biblioteket samtidigt. Aabø, Audunson och Vårheim drar därmed slutsatsen att då användare exponeras för "otherness" på biblioteket, kan biblioteket erkännas vara en lågintensiv mötesplats, om dock en komplex sådan. Det problematiska med studien är att det inte framkommer mer specifikt vad det är för annorlundahet som uppmärksammas. Inte heller framkommer vad användare i lågintensiva möten samtalat om, eller hur länge de kommunicerat. Utbyttas värderingar och åsikter, till exempel, och vad ledde detta till? Frågan som automatiskt uppkommer ur Bhabhas resonemang om kulturell identitet är hur länge en människa kan kallas för invandrare; hur många generationer måste det ha gått innan man slipper den etiketten och när man egentligen kan inkluderas i den nationella identiteten? De människor som observerades och benämndes som just invandrare definierades endast efter kulturella egenskaper och man bortsåg helt ifrån lagen som menar att man är norsk genom sitt medborgarskap.

Aabø et al. konstaterar alltså i sin studie att 40% av de tillfrågade i det mångkulturella området hade observerat människor olika från dem själva; där kulturell bakgrund eller andra skillnader ingår, samt att 28 % uppgivit att de börjat konversera med främlingar (Aabø et al. 2010, s 18) - och att biblioteket därför i det mångkulturella området är en plats som kan benämnas som lågintensiv – till skillnad från medelklassområdet där låntagarna inte lika ofta var icke-västerländska. Aabø et al definierar i början av artikeln lågintensiva versus högintensiva mötesplatser såhär:

The essence of the concept of low-intensive meetings is that, at such meetings, the participants are exposed to *otherness*, i.e., values and interests different from those the person in question cherishes, whereas the essence of the concept of high-intensive meetings is that participants meet with people with whom they already share values and interests. The level of intensity does not necessarily refer to the temperature in the level of activity. A politically active person attending a meeting in the local branch of the party of which he or she is a member confirms, through attending that meeting, his or her political belonging. Even though the atmosphere might be relaxed, such meetings are categorized as high intensive. If the person in question attends a meeting where representatives from different political parties present their views to each other and discuss, the temperature might be considerably higher. But since the participants are exposed to otherness, such meetings are defined as low-intensive. (Aabø et al. 2010, s. 17)

Men det här är ett märkligt konstaterande, då det mångkulturella området ju uppenbart består av människor med flera olika etniciteter och kulturer, vilket gör att biblioteket som mötesplats på ett givet sätt blir lågintensivt, till skillnad från bibliotek där låntagarna nästan enbart är västerländska.

Det framgår inte på vilket sätt användarna exponerats för annorlundahet, vad som menas med annorlundahet och om det i sådana fall uttrycks genom verbalt meningsutbyte där användarna genom diskussioner fick utbyta värderingar. Istället för att vara en plats för tolerans blir biblioteket en plats där annorlundahet exponeras och synliggörs genom att frågeformulären framhäver och kategoriserar människor olika en själv som främlingar. Genom språkval som detta skapas antagandet om skillnader mellan människor. I slutet av artikeln när forskarna redogör för resultatet menar de att biblioteket verkar vara en plats där användarna exponeras för "the Other". Att på ett sådant specifikt sätt kommentera och benämna den enskilda människan som Den Andre, bidrar till ett upprätthållande av den koloniala diskursen.

Artikeln "Use of Library Space and the Library as Place" (2012) fokuserar på hur biblioteksplatsen används som social mötesplats. Inledningsvis i "abstract" redogör Aabø och Audunson för hur observationerna lett fram till antagandet att biblioteksanvändarna är: "[...] exposed to the plurality of the community and learn about otherness. People are not categorized by profession or as being unemployed, a patient or a client, but are all library users. This quality of the library contributes to social inclusion." (Aabø & Audunson 2012, s. 138). Även här sätter författarna fingret på kulturella skillnader och att man därmed blir utsatt för och lär om annorlundahet. De menar att människor på biblioteket inte blir kategoriserade efter sin yrkesidentitet eller blir stämplade som arbetslösa; men det här leder istället till att människor kategoriseras efter etnicitet och kulturell identitet, vilket enligt Molina tvärtom motverkar integration i samhället och förstärker indelningen i vi och dem. I sin genomgång de fynd observationerna gett, redogör författarna genom att ge konkreta exempel på hur människor använder bibliotekets utrymme, för att biblioteket till stor del används som plats för privata och individuella projekt. De påpekar dock att de allra flesta trots att de utför individuella aktiviteter, ändå respekterar att det är en allmän plats. I sina observationer upptäckte de att inte alla respekterade biblioteket som en allmän plats, och hänger i sin text ut en kvinna på det mångkulturella biblioteket som en av de individer som inte lyder den tysta överenskommelsen:

But when performing their private projects, most users respect the library as a public space. That is, however, not always the case, as shown in the following example. One afternoon at the multicultural library, a young woman with long dark hair hanging loose sat down by a computer in the adult department. After 10 min she received a call on her cell phone. She spoke Norwegian with a heavy accent. She spoke loud and angrily into the phone. The conversation was about paying the rent. If it was not soon paid, she would be thrown out of the flat, she said. The observer noted that although this was a private and embarrassing conversation that could make other library users feel uncomfortable, the young woman did not move to a more secluded place in the library or walk out. This behavior can be seen as a violation of the public realm, using it as a private realm without consideration for other library users. It can also be seen as an illustration of the library as an arena of pluralism, opening up for expressions and behaviors that few other arenas would allow. (Aabø & Audunson 2012, s. 143)

Genom att beskriva användaren utifrån sina fysiska attribut, det vill säga sitt svarta hår, samt sitt beteende att prata högt om obekväma saker, använder sig författarna av för-givet-tagna och förutfattade meningar om individer med annan etnicitet. Därmed konstaterar man att en individ med annan kulturell bakgrund är annorlunda och inte följer de normer som finns i samhället. Att på det här sättet påtala en individs annorlundahet genom kultur, etnicitet och språk skapas av forskaren en överordnad maktposition samt påhittade identiteter för individer ur en viss grupp, vilket i sig leder till upprätthållandet av stereotyper (Huddart 2006, s. 126; Westin 2015, s. 47).

Trots att författarna hävdar att de genom sina observationer ser biblioteket som en lågintensiv plats där människor exponeras för och lär sig om annorlunda, framkommer det längre fram i artikeln att de interaktioner som gjorts mellan användare med olika kulturella bakgrunder oftast var indirekta och icke-verbala. Det enda sättet som användare med olika kulturella bakgrunder kom i kontakt med varandra var när de satt bredvid varandra i läsrummet, gick förbi varandra bland hyllorna eller stod bredvid varandra i kön till informationsdisken (Aabø & Audunson 2012, s. 138, 142). Dessutom beskrivs hur användare som tillhörde majoritetsbefolkningen exponerades för marginaliserade grupper så som missbrukare och hemlösa (Aabø & Audunson 2012, s. 142).

En fråga man ställer sig är då varför endast de från majoritetsbefolkningen benämns som exponerade för dessa grupper. Kategoriserar användare med annan kulturell bakgrund redan in som marginaliserade och utanför? Samtidigt beskrivs biblioteket som en (mötes)plats där marginaliserade grupper kan gömma sin marginaliserade position och bli jämställda i ett så kallat normalitetsrum, och ett skyltfönster för pluralism där användare som tillhör olika etniska grupper exponeras för varandra (Aabø & Audunson 2012, s. 142, 147). Det här är motsägelsefullt, då jämställdhet aldrig kan uppnås genom att normalisera synen på hur individer med annan etnicitet och kulturell bakgrund är marginaliserade och annorlunda, och hur dessa exponeras för den normativa majoritetsbefolkningen.

10.2 Integrationsdiskursen

Vid närläsning på textnivå av Paola Piccos artikel "Multicultural Libraries' Services and Social Integration: The Case of Public Libraries in Montreal Canada" (2008), framträder en tydlig integrationsdiskurs. Ordet "integration" förekommer frekvent i texten, och då alltid i ett sammanhang där det är underförstått att det är invandrarna som ska integreras i det kanadensiska majoritetssamhället: "The objective of this research is to find out to what extent the public libraries in Montreal are facilitating the integration of immigrants into society" påstås redan i abstractet (Paola Picco 2008, s. 41). Vikten av att invandrarna inte bara ska hjälpas att bli integrerade, utan även uppmuntras att bibehålla sin ursprungskultur betonas också. Upprepade utsagor som i olika varianter uttrycker att målet med biblioteksservice för invandrare är dessa två faktorer, bidrar till en reproduktion av kolonialdiskursen, då de betonar olikheter mellan tydligt åtskilda kulturer istället för att som Bhabha understryka att gränserna mellan kulturella identiteter är flytande.

Enligt Bhabha konstruerar den koloniala traditionen kulturella identiteter, vilka påtvingas individer ur en specifik grupp (Huddart 2006, s.126). Om man applicerar Bhabhas begrepp Det tredje rummet på Paola Piccos forskning om mångkulturella tjänster på bibliotek, framstår hans forskning som tydligt präglad av ett kolonialt perspektiv. Det tredje rummet kan ses som ett identitetsskapande i ständig förändring, och inom denna tankefigur finns inga tydliga kulturskillnader mellan individer och olika grupper (Wikström 2009, s. 75, 83; Tenngart 2008, s. 143). Därmed existerar inte heller den "originalkultur" som Paola Picco så frekvent refererar till i sin artikel, bland annat i följande citat: "These public libraries developed services, which allowed the immigrants to be in contact with their cultures. They also provided them with the necessary tools for integrating into their new society" (Paola Picco 2008, s. 42). Paola Picco verkar här omedveten om att det för individen innebär stora svårigheter att både integreras och behålla sin originalkultur. Även om man integreras i samhället ses man inte som

tillhörande majoritetsbefolkningen, och lyckas man inte identifiera sig med varken den gamla eller nya kulturen skapas ambivalens och en hybrididentitet (Stier 2015, s. 85). Uttryck som ”*their cultures*” [vår kursivering] befäster mångkulturbegreppets föreställning om att våra samhällen rymmer många olika kulturer som existerar parallellt – en idé som Bhabha alltså tydligt förkastar. Han hävdar istället att våra samhällen är korskulturella eller interkulturella och att alla kulturella identiteter är hybrider i konstant rörelse (Tengart 2008, s. 144).

Även Audunson, Essmat & Aabø har integrationsaspekten i fokus i sin artikel “Public Libraries: a Meeting Place for Immigrant Women” (2011). Forskarna valde specifikt ut respondenter med afgansk, kurdisk eller iransk ursprung och kontaktade vuxenutbildningar där många nyanlända lär sig det nya språket, och där “identifierades” kvinnor med de önskade etniciteterna. Enligt forskarna berodde urvalet på att människor med dessa etniciteter har större svårigheter att komma in i mottagarlandets samhälle:

The study was comprised of immigrants with Afghan, Iranian, or Kurdish backgrounds. The rationale behind selecting these nationalities can be summed up as follows: Immigrants with a nonwestern background probably face greater challenges related to integration than migrants coming from countries culturally closer to the destination country. The selected groups represent an interesting and illustrating case in this respect. Culturally their background is very different from that of the receiving country. (Audunson, Essmat & Aabø 2011, s. 222)

Här finns alltså ett för-givet-tagande om att dessa människor tillhör en avgränsad och annorlunda kultur, till och med så annorlunda att de stämplas som de som står inför störst utmaningar i integrationsprocessen. För-givet-tagandet att kvinnornas kultur skulle vara en bidragande orsak till annorlundahet späds på ytterligare när författarna menar att särskilt afghanska kvinnor tackat nej till att bli intervjuade, just på grund av kulturella orsaker: “Identifying respondents who fulfilled the criteria and who were willing to be interviewed turned out to be a challenging task. Afghan women in particular were skeptical, probably because of cultural reasons” (Audunson, Essmat & Aabø 2011, s. 222). Sammanlagt intervjuades tre kvinnor ur varje nationalitet. Respondenterna uppgav att de i början av integrationsprocessen observerade andra människor och lärde sig om den norska kulturen genom litteratur, men att de när de lärt sig bättre norska oftare hade spontana möten med normmän på biblioteket. Ibland uppgavs dessa möten uppkomma då kvinnorna hade på sig en traditionell dräkt från hemlandet, då normmän kommenterat och frågat om dräkten.

Just traditionella kläder visade sig vara tydliga avvikelser från den normativa kulturen, och något som var orsak till kommunikation mellan majoritetsbefolkningen och kvinnorna i undersökningen: “If immigrant women who participated in such meetings exposed their difference, for example by using a national dress, that sometimes generated curious questions from and communication with Norwegian participants at the meeting in question” (Audunson, Essmat & Aabø 2011, s. 226). Vidare menar författarna att det var dessa möten som bidrog till skapandet av socialt kapital, och därmed är biblioteket, menar de, en institution som bidrar till att skapa förtroende för det norska samhället. Detta argumenterar författarna för genom att hävda att respondenternas tillit och förtroende gentemot det norska samhället samtidigt speglade ett lågt förtroende för de egna landsmän och landsmaninnor. Respondenterna beskrev dessa som “unsupportive”, “gossipy”, och “talking behind their backs” (Audunson, Essmat & Aabø 2011, s. 226). Det här medförde svårigheter att skapa band till andra med samma kulturella bakgrund. Men istället, som ett resultat av detta - uttryckte

nykomna invandrare en hög nivå av förtroende för det norska samhället och för norska institutioner (Audunson, Essmat & Aabø 2011, s. 226).

Att etnicitet och kultur synliggörs och avgränsas från normen är det som författarna menar bidrar till konceptet om den lågintensiva mötesplatsen, där socialt kapital skapas genom att användarna exponeras för människor som är annorlunda: “[...] the woman who reported being approached by curious Norwegians when she wore a national costume, are [all] examples of low intensive meetings where participants make a part of their culture visible to each other. [...] They were exposed to people who were ethnically and culturally different, and bridges could be built.” (Audunson, Essmat & Aabø 2011, s. 226). Med andra ord är en lyckad integrationsprocess en process där den nyanlände inser att dennes etnicitet och kultur är något annorlunda och något som ska särskiljas från majoritetsbefolkningen, och där denne integreras så till den grad att denne börjar se på sin egen nationalitet som något främmande – och till slut inte vill kännas vid den, och därmed inte kan känna tillit och förtroende för den. En lyckad integrationsprocess verkar enligt författarna till artikeln vara när individen har anpassat sig till den västerländska synen på vad som är normativt.

Idén om att integration kan främjas genom att exponera kulturella skillnader är dock något som den danska forskaren Dorte Skot-Hansen ställer sig frågande till i artikeln “The public library between integration and cultural diversity” från 2002. Hon påpekar att mångkultur där man genom att exponera och visa upp skillnader mellan kulturer så som vid etniska evenemang på biblioteket, kommer att representera något statistiskt som förstärker olikheter och därmed skapar gränser mellan människor. Vidare menar hon att även det välvilliga integrationsarbetet kan skapa en kategorisering av människor, där mångfaldssynen förstärker ett vi och dem: “While practising respect and tolerance, we still run the risk of trapping people in a rigid system of categories – and being trapped ourselves. We might encounter here a kind of ‘apartheid of consciousness’ with the grave risk of ending up with our backs turned on each other, each in his/her liberated isolation” (Skot-Hansen 2002). Genom Skot-Hansens motargument mot att kulturer är särskilda från varandra kan man påstå att det inom diskursen framträder en sorts diskursiv kamp.

10.3 Marknadsdiskursen

I delar av vårt empiriska material finns återkommande mönster i resonemanget som går att koppla ihop med kommersialiseringen av biblioteksverksamhet och samhället i stort. The New Public Philosophy som uppstod i USA på 80-talet spred sig sedan även till Sverige och går i grova drag ut på att offentliga verksamheter ska drivas som privata företag både när det gäller ideologi och styrformer (Hansson 2012, s. 161). Som en följd av denna marknadsdiskurs har det inom biblioteksvärlden skett en förskjutning i hur man ser på människan som samhällsvarelse (Hansson 2012, s. 163) och därmed också hur man ser på användare och olika företeelser i verksamheten. Människor betraktades tidigare som *medborgare*, men reduceras i dag alltmer till *konsumenter*. Även hos Fairclough är idéer om hur kapitalismen har förändrats i vår senmoderna epok centrala. Vår form av kapitalism har inte bara blivit alltmer konsumtionsinriktad, utan marknadsanpassningen kryper även in i offentliga institutioner som universitetsvärlden. Fairclough refererar till dessa förändringar i nutida kapitalism som en nyliberal form av kapitalism, och hans genomgång av hur universitetsvärlden har utsatts för marknadsanpassning har många gemensamma drag med de förändringar mot ekonomisering som biblioteksvärlden just nu genomgår (Fairclough 2015, s. 6).

Vilken roll biblioteket har i integrationsprocessen är något som kan kopplas samman i Bergers artikel "Recent Trends in Library Services for Ethnic Minorities" (2002). Men här finns även tendenser av hur synen på ett mångkulturellt samhälle driver biblioteket till en alltmer marknadsanpassad service. Genom resultaten från en större undersökning som baserar sig på både kvalitativa intervjuer av grupper av etniska minoriteter samt kvantitativ data med lånestatistik redogör Berger för rekommendationer för hur biblioteken bör förbättra sin service gentemot de etniska minoriteterna, och därmed förbättra integrationen i det danska samhället. Behovet av att utveckla servicen beror på just de utmaningar som det danska samhället står inför på 2000-talet:

Denmark has moved from a situation in which there was almost purely Danish population, towards a multiethnic society. This is quite a new situation from the political, social and cultural points of view [...] In general, it has been recognised by the Danish government that it is a major challenge to society to integrate the different and homogeneous groups of immigrants and refugees into the modern Danish welfare and knowledge society. Immigrants of at least 25-30 years bring with them different languages, religious and cultural backgrounds and traditions (Berger 2002, s. 80)

Enligt postkolonial teori är det ett typiskt kolonialt sätt att tänka på länder som inte hör till väst som mindre civiliserade och okunniga i jämförelse med västerlandet, och att människor med annan etnicitet är annorlunda på grund av att kulturer är strikt åtskilda (Tenngart 2008, s. 135, 136; Wikström 2009, s. 32-39, 72, 73). Även om Berger enbart sammanfattar regeringens nya policy för invandring och etniska minoriteter, motsätter hon sig inte detta synsätt utan tvärtom stödjer hon sig senare på policyn för att utveckla servicen för den här gruppen av biblioteksanvändare.

Berger ställer sig genom den här förklaringen till samhällets utmaningar frågan om vilken roll biblioteket har för en integrativ kraft, och kommer fram till att biblioteket som institution är en unik och essentiell del av den nationella policyn angående invandring och etniska minoriteter. Hon menar att: "Very importantly, the survey concludes that libraries play an important role in the overall process of societal integration" (Berger 2002, s. 85), och baserar detta på intervjuer då 44% av de intervjuade menade att biblioteket spelade en viktig roll för lärandet av det danska språket, samt att 30% svarade att biblioteket spelade en viktig roll för att lära sig om det danska samhället. I gruppintervjuerna tillfrågades även dessa om vad de ansåg om bibliotekets service och hur biblioteket kunde förbättra och ändra denna för att tillgodose deras behov som etniska minoriteter. Här framkom att de till stor del var nöjda med servicen, men att tvåspråkiga bibliotekarier hade varit bra. Även mer material på modersmålet var av vikt. Längst ner i artikeln ger dock Berger egna rekommendationer för bibliotekets service för den här användargruppen, där prioritering av full och fri tillgång till Internet nämns som en viktig aspekt för att kunna uppfylla sociala funktioner och stärka språkinläringen. Förutom dessa två rekommendationer bör biblioteket även möta användaren där användare befinner sig: "Libraries also have to communicate and meet the user where the user is, e.g. on immigrant radio and TV, in immigrant associations, and the like" (Berger 2002, s. 84, 85). Samtidigt ligger vikten på att information om det danska samhället ska vara prioriterat.

Den assimilationsinriktade policyn, som Berger själv menar är typisk för 2000-talet, blir här tydlig. Låntagare med annan etnicitet ska så fort som möjligt assimileras i samhället; att lära sig det nya språket och om den nya kulturen är viktigt för att bli en del av samhället. Det blir även tydligt att låntagarna på grund av sin etnicitet och sin kulturella bakgrund ses som kunder, och att de kategoriseras in i ett fack där alla

förväntas ha samma behov av biblioteksservicen på grund av sin etnicitet och kultur. Men denna typ av användarfokus är missriktat, menar Hansson. Det sociala ansvarstagandet missgynnas när fokus läggs på jipposatsningar på de stora biblioteken i stadskärnan, medan ytterområdenas bibliotek stängs (Hansson 2012 s. 161). Marknadsdiskursens för-givet-tagande att biblioteket ska anpassa sig efter användarnas önskemål som kunder hänger ihop med ett marknadsorienterat sätt att identifiera målgrupper, planera verksamhet riktad till dessa målgrupper och att sedan all verksamhet måste utvärderas, som om biblioteket vore ett vinstdrivande företag. Här kommer målgruppen invandrare in. Många människor kanske inte i första hand vill identifieras utifrån etnisk tillhörighet utan bemötas som medborgare så som det var när folkbildningstraditionen var stark i biblioteksvärlden på 60- och 70-talet.

Berger tar även upp att biblioteket i hög grad används som en mötesplats, då främst av flickor, ungdomar och äldre män. Enligt Berger kan förklaringen till att biblioteket är så populärt som mötesplats bero på att människor med annan etnicitet relaterar bibliotekets rum till de tehus som finns i deras hemländer: "The reason why libraries have become so popular as meeting places for ethnic minorities *may* [vår kursivering] due to the fact the atmosphere there seems to come close to what they found in the tea house and cafés of their native countries" (Berger 2002, s. 82). Det här är ett grovt för-givet-tagande, som stärks med ordet "may"; det är inget påstående som kommer från resultatet från någon av gruppintervjuerna, utan ett antagande som är taget ur luften. Det hävdas även att förklaringen till varför inte kvinnor använder biblioteket i lika hög grad som män, är att de är vana vid att inte få vara del av det offentliga rummet. Att Bergers argument stöds av personliga upplevelser är något hon själv uttrycker redan i introduktionen (Berger 2002, s. 79), och här finns en antydning till vissa föreställningar och fördomar om främmande länder i Mellanöstern.

Avslutningsvis påpekar Berger att bibliotekets framgångar som en integrativ kraft beror på en kombination av olika serviceelement, där tillgången till Internet och modern teknik samt fokus på användarvänliga nätbaserade informationsresurser nämns som viktiga komponenter. Även att biblioteket uppfattas och används som en vänlig mötesplats som erbjuder en atmosfär som liknar Mellanösterns tehus är viktigt (Berger 2002, s. 86, 87). Precis som Hansson menar ses biblioteket här som ett vinstdrivande företag som utvecklar service till olika målgrupper som här blir till kunder. Just målgruppen användare med annan etnicitet och kulturell bakgrund blir genom detta sätt att se på biblioteksverksamhet avskilda från resten av bibliotekets användare, och blir då enligt Bhabhas resonemang till objekt som fixeras in i grupper (Huddart 2006, s. 7). När etnisk identitet påvisas som något som särskiljer sig från majoritetsbefolkningen, kan det skapas en identitetsambivalens hos individen som i integrationsprocessen ofta måste välja kulturell identitet för att passa in (Stier 2015, s. 85). Om individen inte kan identifiera sig med den nya kulturen och inte heller med sin egen kultur, kan resonemang så som Bergers vara en bidragande orsak till marginalisering och segregation.

I artikeln av Kann-Christensen och Andersen (2009) "Developing the Library-Between Efficiency, Accountability and Forms of Recognition", uttrycks idéer som på många sätt strider mot Bergers synsätt:

The Danish library Act from 2000 reflects an economic discourse which makes it hard for libraries to develop any normatively grounded agenda [...]. The context surrounding libraries and library development is becoming more political than ever. User groups are

more diverse [...] and some do not even feel as being part of society” (Kann-Christensen & Andersen 2009, s. 208)

I detta citat ställs alltså en ekonomisk diskurs mot en agenda med normativ grund, där man i det senare fallet bland annat syftar på användargrupper som upplever sig stå utanför samhället. De omfattande sociala förändringar som präglar samtiden i form av globalisering och ny teknik, påverkar även den sociala praktik vi valt att studera – biblioteken – som till följd av det Kann-Christensen och Andersen kallar “a neo-liberal way of thinking” befinner sig i en transformationsfas (Kann-Christensen & Andersen 2009, s. 209). Ekonomiskt laddade ord och uttryck som “a neo-liberal way of thinking” och “an economic discourse” ställs genomgående i artikeln i opposition mot uttryck som “a normatively grounded agenda” där det senare bygger på ett för-givet-tagande om vad biblioteket traditionellt haft för roll i samhället. Denna traditionella roll står utanför alla former av ekonomiska vinstintressen, och bygger på, vilket även Hansson påpekar, att människor tidigare betraktades som *medborgare*, medan de i dag snarare med relativ självklarhet betraktas som *kunder*. Till dessa kunder levererar biblioteken den service kunderna efterfrågar.

Synen på människan som samhällsvarelse har ändrats till följd av ett New Public Management- inspirerat synsätt även på offentliga institutioner, med påföljd att bibliotekens förhållande till sina användare har förskjutits (Hansson 2012, s. 163). På textnivån nämner Kann Christensen och Andersen genomgående ordet “library” i anslutning till värdeladdade ord som “uncertainty” och “death”: “But it seems like they tend to take over a neo-liberal way of thinking, which in the long run may lead to their own death [...]. This means that uncertainty and change become terms with which libraries have to live (Kann-Christensen & Andersen 2009, s. 209). Enligt artikelförfattarna är den offentliga sektorn, och därmed även biblioteket, sedd ur en New Public Management-synvinkel “too big, ineffective, [...]too bureaucratic, inflexible” och lider dessutom av “poor ability to strategic change” och “poor user-orientation” (Kann-Christensen & Andersen 2009, s. 211). Vidare ställs de två uttrycken “customer satisfaction view” och “user-orientation” mot varandra, där det förstnämnda underförstått kopplas ihop med den ekonomiska diskursen, och det sistnämnda reproducerar den traditionella synen på folkbildning som bibliotekets mål, dock med det nödvändiga inslaget av användarfokus (Kann-Christensen & Andersen 2009, s. 212).

Kann-Christensen och Andersens artikel blir i jämförelse med Bergers artikel ett exempel på en diskursiv kamp inom Marknadsdiskursen. Språkbruket i den förstnämnda avslöjar ett motstånd mot den ekonomiska diskurs som alltmer präglar biblioteksvärlden: “[...] there has been a persistent focus on bringing the public sector up to speed by importing control mechanisms from the private sector (Kann-Christensen & Andersen 2009, s. 209). Genom ett konsekvent ifrågasättande av de ekonomiska termer som numera appliceras på biblioteksverksamhet, blir författarnas bidrag till sin diskursiva praktik ett tydligt exempel på hur New Public Philosophy som alltsedan 80-talet präglat den sociala praktiken och samhället på makronivå även infiltrerat själva diskursordningen och därmed textnivån i Faircloughs modell. Språkbruk och social praktik står enligt Fairclough i direkt relation till varandra (Fairclough 2015, s. 13). Genom att problematisera den effektivitetsfixering som är konsekvensen av ekonomidiskursens infiltrering av biblioteksvärlden, och som på många sätt blivit ett underförstått för-givet-tagande, visar artikelförfattarna på alternativa sätt att förhålla sig till den transformationsfas biblioteken befinner sig i. Enligt Faircloughs synsätt är alltså den ekonomiska diskursen formad av en socialt konstruerad diskursordning, som i detta

fall är ett underförstått för-givet-tagande att biblioteksverksamhet kan och bör mätas utifrån ekonomiska termer (Fairclough 2015, s. 51). Dock anar vi motstridiga idéer i Kann-Christensen och Andersens artikel, vilket främst uttrycks i meningar som dessa:

In many European countries we have during the last decade or so witnessed a growing frustration among groups of refugees and immigrants. This frustration is expressed because these groups are socially and discursively stigmatized and are in many cases considered the reason for a lack of social cohesion [...]. What if the culture and life-styles of refugees and immigrants and information about them are represented in a way not recognizable to refugees and immigrants and other social groups? Then, the library cannot necessarily be considered 'a neutral retreat' but rather as contributing to pathology of recognition." (Kann-Christensen & Andersen 2009, s. 219)

“Refugees and immigrants” sammankopplas med negativa uttryck som “socially and discursively stigmatized”, och det tas för givet att dessa människor har specifika och annorlunda behov av service än andra sociala grupper, vilka inte specificeras närmre. Dessutom reproduceras för-givet-tagandet att människors identiteter är fixerade, vilket Bhabha tar avstånd ifrån då han hävdar att kulturella identiteter är i ständig förändring (Wikström 2009, s. 83). Kann-Christensen och Andersen problematiserar å ena sidan den ekonomiserade målgruppsanpassningen i biblioteksvärlden, samtidigt som de alltså i citat som det ovanstående själva kategoriserar människor utifrån påhittade kulturella skillnader, och därmed reproducerar koloniala föreställningar om “Den andre”.

10.4 Personaldiskursen

Denna diskurs framträder tydligt i en del av vårt empiriska material, och synliggör vissa för-givet-taganden om bibliotekspersonalens kompetens i förhållande till mångkulturellt arbete. I artikeln ”’What We Should Strive for is Britishness’: An Attitudinal Investigation of Ethnic Diversity and the Public Library” (2011) av Birdi et al., framträder två skilda synsätt hos personalen. Båda dessa synsätt kan på ett makrosociologiskt plan härledas till bredare samhällsliga attityder kring hur en allt mer mångkulturell verklighet bör hanteras. I följande citat beskrivs de två synsätten som antingen ett *mångkulturellt* förhållningssätt eller ett *assimilationsinriktat*: “A multicultural approach [...] would suggest that minority ethnic provision should be targeting all users of libraries, whilst an assimilationist approach would encourage the specific targeting of minority ethnic communities” (Birdi et al. 2011, s. 119).

Artikelförfattarna problematiserar det faktum att så stor andel av bibliotekspersonalen i Storbritannien är vita, brittiska, medelålders kvinnor, när det omgivande samhället inte ser ut så: “A social inclusion consultation project undertaken by the public library service, Nottinghamshire County Council, found that users often felt pre-judged by library staff meaning that staff were, consciously or unconsciously, presenting barriers for certain people and groups [...] (Birdi et al. 2011, s. 122). Artikelförfattarna drar slutsatsen att rekryteringsprocessen och fortbildning av bibliotekarier i mångkulturella frågor inte i tillräckligt snabb takt anpassar sig till det mångkulturella samhället. Men på vilka grunder? I artikeln lyfts som redan nämnts två olika attityder fram som finns hos personalen. Å ena sidan de som anser att det är viktigt att anställa fler bibliotekarier med annan etnisk bakgrund än brittisk, men även att arbeta målgruppsinriktat mot specifika etniska minoriteter utifrån deras specifika behov. Enligt Bhabhas synsätt existerar dock inga klart avgränsade etniska minoriteter, utan kulturella identiteter är i ständig förändring. Alla försök att fixera kulturella identiteter blir därmed meningslösa, då de bortser från kulturens inneboende dynamik (Eriksson, Eriksson Baaz & Thörn 1999, s. 47). Å andra sidan de som kritiserar att biblioteksvärlden allt ängsligare strävar

efter att anpassa sig efter det som för tillfället är politiskt korrekt. Birdi et al. citerar en av företrädarna för den sistnämnda personalkategorin så här: “You lose track of what you can say and what you can’t say... who we’re targeting this week ... it becomes a political minefield and you forget that public libraries have been inclusive since their inception ... they are by definition” (Birdi et al. 2011, s. 123). Detta citat belyser något essentiellt i personaldiskursen, nämligen frågan om det inte per automatik ingår i såväl bibliotekarierollen som i bibliotekets traditionella uppdrag att ge likvärdig service åt alla medborgare, och att såväl bibliotekariernas som biblioteksbesökarnas etniska tillhörighet därmed blir irrelevant? Eller krävs det specialutbildning för att kunna bemöta de andra på ett tillfredsställande sätt, samt att man även gör det till policy att rekrytera ett visst antal procent med annan etnisk tillhörighet, för att eliminera risken att någon grupp inte känner sig välkommen på biblioteket? Artikelförfattarna konstaterar att delar av bibliotekspersonalen anser att man på chefsnivå tror att det räcker med några “quick-fix”- åtgärder för att man ska kunna visa att man vidtagit inkluderande åtgärder för etniska minoriteter – en så kallad “policy for policy’s sake”. Följande citat är ett exempel på hur en bibliotekarie upplever situationen:

We’ve got inspectors in the authority at the moment and I keep getting phone calls saying What are you doing for over-50 African-Carribeans, please ring the Chief with evidence and photographs by one o’clock today, so the authority gets a sniffy couple of sentences then you have to produce the targeted stuff as well (Birdi et al. 2011, s. 122)

Inom personaldiskursen finns alltså motstridiga röster, vilka kan tolkas som ett symptom på det Fairclough ser som förändringar inom ekonomiska, politiska eller sociala system. “CDA focuses its critique on *social change* in progress, contemporary changes in systems (economic, political, social), institutions, organizations and everyday life” (Fairclough 2015, s. 49). Om man kopplar den sociala praktiken till den diskursiva praktiken genom att analysera ovanstående citat från Birdi et als artikel på textnivå, blir det påtagligt att det inom den sociala praktiken pågår förändringar på ett politiskt plan som påverkar hur den diskursiva praktiken förhåller sig till sitt objekt, som i detta fall utgörs av bibliotekspersonal. Birdi et al. utgår ifrån för-givet-tagandet att det krävs strategiska förändringar i rekrytering såväl som i fortbildning av bibliotekspersonal när det gäller mångkulturarbete, och motsäger därmed sig själva så till vida att de ignorerar och/eller försöker avvärja de röster som i texten faktiskt uttrycker att en policy för policyns skull endast blir ett spel för gallerierna, och att personalens förmåga att ge socialt inkluderande service snarare har att göra med personlighetsdrag och allmän yrkesskicklighet än kulturell bakgrund och/eller målgruppsinriktad fortbildning.

Om man applicerar Bhabhas kritik av traditionella uppfattningar om subjektivitet och identitet på denna fixering vid att en viss målgrupps behov antas vara väsensskild från alla andra målgruppers, framstår Birdi et als syn på personalkvotering och specifik fortbildning för att kunna ge service åt de andra som missriktad. Bhabha ifrågasätter föreställningen om det essentiella subjektet, och menar att identitet inte existerar som fysiskt fenomen, utan är diskursivt konstruerat, och alltså endast finns i vårt sätt att tänka, tala och skriva (Tenngart 2010, s. 143). Därmed skapar Birdi et al. en diskurs som reproducerar ett kolonialistiskt synsätt. Denna ängslan hos såväl biblioteksledning som forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap för att inte vara tillräckligt politiskt korrekt är också dominerande inom marknadsdiskursen, och de två diskurserna överlappar varandra här.

Även i Paola Piccos artikel "Multicultural Libraries' Services and Social Integration: The Case of Public Libraries in Montreal Canada" (2008) framträder en tydlig personaldiskurs: "[...] the staff of public libraries working with immigrants do not receive the necessary training to cope with the needs of this population" (Paola Picco 2008, s. 52). I denna mening finns ett underliggande för-givet-tagande att det behövs specifik utbildning för att kunna möta en viss användargrups behov, och att dessa önskvärda färdigheter alltså inte ingår i ett allmänt inkluderande förhållningssätt man som bibliotekarie bör ha till biblioteksanvändare. Samma antagande finns implicit i följande utsaga: "Again, it can be confirmed that in order to reach and support immigrants, libraries should meet certain conditions [...] such as possessing the necessary trained and professionally developed staff to work with immigrants [...]" (Paola Picco 2008, s. 54). Denna typ av uttalanden är en manifestation på textnivå av samhällstendenser i en vidare social kontext, och ett exempel på det samband som enligt Fairclough finns mellan diskurs och bakomliggande ideologi. Även här märks den nära kopplingen mellan marknadsdiskursen och personaldiskursen, då ovanstående utsaga är ett exempel på hur de gamla folkbildningsideal som traditionellt genomsyrade biblioteksverksamheten inte längre gäller. Enligt Fairclough är förändringar inom vår tids kapitalism centrala för den kritiska diskursanalysen, och han menar att dessa förändringar är dialektiskt relaterade till processer och förändringar i den sociala verkligheten inom många olika områden. Diskursen både påverkar och påverkas av makrosociologiska processer (Fairclough 2015, s. 49).

11 Slutsatser och diskussion

Syftet med vår uppsats har varit att nyansera och problematisera begreppet mångkultur i bibliotekssammanhang, och att identifiera ideologiska mönster i forskningsdiskursen inom ämnet. Vi ville få svar på frågorna om hur forskare inom Biblioteks- och informationsvetenskap skildrar mångkultur på bibliotek i sin forskning, och vilka för-givet-taganden om etnicitet, kulturell identitet och kulturella grupper som kunde synliggöras genom att läsa flera olika vetenskapliga artiklar som producerats av västerländska forskare.

I vår textanalys, där vi använt oss av Faircloughs kritiska diskursanalys samt postkolonial teori med fokus på Homi K. Bhabha, hittade vi fyra olika diskurser som kan kopplas samman med hur västerländska forskare benämner biblioteksanvändare med annan etnicitet och kulturell bakgrund: Mötesplatsdiskursen, Integrationsdiskursen, Marknadsdiskursen samt Personaldiskursen. Mötesplatsdiskursen fick mest utrymme då merparten av de artiklar vi använde oss av tog upp just den aspekten av det mångkulturella biblioteket. Gemensamt för diskurserna är att de har antaganden om mångkultur, etnicitet och kultur/kulturella grupper. Diskurserna är dock inte helt fixerade med tydliga gränser, utan präglas av många gemensamma idéer och överlappar ibland varandra. Vi har använt diskurserna som en teoretisk konstruktion och ett hjälpmedel i processen att strukturera vårt empiriska material och identifiera mönster och för-givet-taganden i detta. Nedan gör vi en sammanfattning av de slutsatser vi dragit vid analyserna av de olika diskurserna, samt redogör för diskursernas relation till varandra.

Mötesplatsdiskursen

I artiklarna som benämner biblioteket som en lågintensiv mötesplats nämns upprepade gånger att biblioteket som allmän demokratisk plats har stor potential att bidra till skapandet av socialt kapital; då människor från olika kulturer och med olika etnicitet kommunicerar och därmed utbyter värderingar och kunskap. Genom en närläsning av texterna framkom dock tydligt att det här mest handlar om visioner och att det inte finns något konkret bevis för att biblioteket faktiskt kan fungera som en sådan plats. Förslag på *hur* människor ska börja kommunicera över kulturella gränser var i alla artiklar uttalat. Dessutom motsades argumentet för den lågintensiva mötesplatsen då det i undersökningar framkom att människor med olika kulturella bakgrunder och etnicitet faktiskt *inte* träffas eller kommunicerar med varandra.

Ett återkommande argument för den lågintensiva mötesplatsen är att låntagare genom att exponeras för annorlundahet och kulturella skillnader lär sig om tolerans, och att detta därför är något som ska synliggöras på biblioteket, för att besökarna ska lära sig om "the Other" och "otherness". I artiklarna sätts systematiskt likhetstecken mellan annan etnicitet och annan kulturell bakgrund, ett för-givet-tagande som återkommer i mötesplatsdiskursen såväl som de andra diskurserna. Även om forskarna hänvisar till alla kulturella gruppers annorlundahet inför varandra; var det endast individer med annan etnicitet och kultur som fick stå som exempel för annorlundahet som exponerats. Begreppet mångkulturalism diskuteras inte av forskarna, utan underförstått i texterna är föreställningen att kulturer är vitt åtskilda och att människor med olika etnicitet per automatik har olika värderingar, erfarenheter och syn på livet. Genomgående benämns biblioteksanvändare som inte tillhör majoritetsbefolkningen som invandrare och icke-västerländska; ord som i artiklarna upprepas kontinuerligt och skapar en dikotomi mellan bibliotekets användare. Konsekventa benämningar som detta samt att

undersökningarna mestadels var observationer sätter den vite västerländske forskaren i subjektsposition, medan biblioteksanvändare med annan etnicitet/kulturell bakgrund blir till ett betraktat objekt.

Integrationsdiskursen

Ett tydligt argument i de två analyserade artiklarna är att forskarna anser att nyanlända både ska integreras i majoritetssamhället och behålla sin originalkultur. Exempel på hur biblioteket bör bidra till en lyckad integrationsprocess är i artiklarna att förse de nyanlända med material som bidrar till att de snabbt lär sig det nya språket, samt att tillgängliggöra information om det nya samhället. Samtidigt menas det att genom att deras kulturella annorlundahet visas upp, kan detta generera frågor från majoritetsbefolkningen, vilket i sin tur leder till kommunikation där socialt kapital och tillit skapas. Inom diskursen finns alltså ett tydligt för-givet-tagande om att det är minoritetskulturer som ska integreras och assimileras in i majoritetssamhället, och att de nationella kulturerna ses som ideala för samhället. Denna idé om integration baseras på ett antagandet om att biblioteket ska erbjuda vad nyanlända låntagare förväntas vilja ha, och inte vad de egentligen efterfrågar. Det här leder till en diskurs som går hand i hand med ett kundanpassat synsätt där man generaliserar utifrån gruppstillhörighet, och där användargruppen "invandrare" förväntas använda biblioteket primärt för att anpassa sig till majoritetssamhället.

Marknadsdiskursen

Vi har identifierat återkommande mönster inom marknadsdiskursen gällande forskarnas olika förhållningssätt till den marknadsanpassning som på senare år blivit ett faktum även inom offentlig sektor och biblioteksverksamhet. Via analyser på textnivå har vi identifierat det dialektiska förhållandet mellan diskursen och den bredare sociala verklighet som präglas av förändringar i det kapitalistiska systemet. I en allt mer ekonomiskt inriktad diskurs kring biblioteksverksamhet betonas ett användarorienterat förhållningssätt – att möta användaren där användaren finns – och en ökad målstyrning med krav på mätbara serviceinsatser anpassade efter tydligt definierade målgrupper där biblioteksbesökare görs till kunder. I Bergers artikel framställs användare med annan etnisk bakgrund än dansk med relativ självklarhet som en kundgrupp bland andra, vars servicebehov enbart styrs av deras etniska och kulturella tillhörighet – något som ju enligt postkoloniala forskare som Bhabha enbart är en teoretisk konstruktion.

Dock fann vi drag av diskursiv kamp inom marknadsdiskursen, då Kann-Christensen och Andersens artikel ger uttryck för en stark kritik av effektivitetsfixeringen och målgruppsanpassningen inom biblioteksvärlden. Genom att göra motsatspar av uttryck som "a neo-liberal way of thinking" och "a normatively grounded agenda" problematiseras för-givet-tagandet att en ekonomisk diskurs förbehållslöst kan appliceras på biblioteksverksamhet. Kann-Christensen och Andersen öppnar därmed upp för ett alternativt sätt att förhålla sig till den transformationsfas biblioteksverksamheten idag befinner sig i. Genom att skapa diskurs kring marknadsanpassningen av biblioteksservice utmanar författarna vissa för-givet-tagna föreställningar om verkligheten. Samtidigt reproducerar de dock, som tidigare nämnts, andra för-givet-taganden, vilka blottläggs via ett kolonialistiskt språkbruk när det gäller användare med annan etnisk eller kulturell bakgrund än majoritetssamhällets.

Personaldiskursen

Denna diskurs kretsar kring en central frågeställning: huruvida ett allmänt inkluderande förhållningssätt, som traditionellt förknippats med bibliotekets demokratiska uppdrag,

är tillräckligt för att bibliotekspersonalen ska kunna ge adekvat service till användare med annan etnisk och kulturell bakgrund än majoritetens. I vår analys framkom att det synsätt som dominerar personaldiskursen är att biblioteken inte vidtar tillräckliga åtgärder för att tillgodose denna grupps behov, som antas särskilja sig betydligt från övriga användargrupper. Såväl Paola Picco som Birdi et al. utgår från för-givet-tagandet att det krävs strategiska och målgruppsanpassade förändringar i fortbildningen av bibliotekspersonal som ska arbeta med mångkulturella frågor, samt betonar dessutom vikten av att anställa personal med annan etnisk och kulturell bakgrund än majoritetens, för att alla användare ska känna sig välkomna på biblioteket.

Dock identifierade vi även röster inom personaldiskursen som motsäger sig detta målgruppsanpassade synsätt. I flera av våra valda citat från Birdi et als artikel uttrycks åsikten att biblioteket per automatik är en socialt inkluderande institution, och en alltför ängslig strävan efter att vara politiskt korrekt när det gäller mångkulturellt arbete problematiseras. Vi noterade ett tydligt samband mellan personaldiskursen och marknadsdiskursen, då den näringslivsanpassning och målgruppsstyrning som ligger bakom den sistnämnda automatiskt får konsekvenser för hur bibliotekspersonalen förväntas arbeta mot specifika användargrupper. Om man ser till Bhabhas teori om diskursivt skapade identiteter i ständig rörelse framstår forskarnas kategorisering av människor utifrån etnisk och kulturell tillhörighet som missriktad. Deras för-givet-tagande att kulturer och identiteter är statiska reproducerar därmed en kolonialistisk underliggande ideologi.

Relationen mellan de olika diskurserna

Mötesplatsdiskursen går in i marknadsdiskursen och personaldiskursen, då det inom diskursen hävdas att man bör utveckla en specifik service som inriktar sig på etniska och kulturella minoriteter. Inom Marknadsdiskursen står denna målgruppsinriktade syn på service i direkt relation till ett New Public Management-inspirerat sätt att se på offentlig verksamhet. Även om det inte nämns hur denna service ska se ut och genomföras, finns inom Mötesplatsdiskursen en tydlig vision om att biblioteket ska utvecklas till en arena där individer med olika kulturell bakgrund möts och interagerar. Hur bibliotekarierna rent praktiskt ska skapa en sådan arena förblir osagt. I Integrationsdiskursen framkommer dock att annorlundahet exponeras genom att kulturella skillnader tydligt framhävs; men bara de *främmande* kulturerna i form av nationaldräkter från Orienten med mera. Mötesplatsdiskursen överlappar även Integrationsdiskursen, då det nämns att nyanlända lättare kan integreras i samhället genom att på biblioteket observera och exponeras för annorlundahet och lära sig om detta. Både Integrationsdiskursen och Mötesplatsdiskursen ger alltså uttryck för komplexa idéer kring hur biblioteket ska bidra till socialt inkluderande av användare med annan etnisk och kulturell bakgrund än majoritetens, vilket ju även diskuteras inom Personaldiskursen.

Marknadsdiskursen är den diskurs som har tydligast kopplingar till en bredare social praktik, där förändringar inom det kapitalistiska systemet och synen på människan som samhällsvarelse får direkta konsekvenser för biblioteksvärlden. Fairclough understryker att kritisk diskursanalys fokuserar på relationerna mellan diskurs och andra sociala element såsom maktrelationer, ideologier och sociala institutioner (Fairclough 2015, s. 7), vilket tydligt framträder såväl inom Marknadsdiskursen i sig som inom den närliggande Personaldiskursen. Kritisk diskursanalys är följaktligen inte en kritik av enbart *diskurs*, utan av den existerande sociala verkligheten i vilken diskursen ingår (Fairclough 2015, s. 7). Genom vår systematiska genomgång av diskurserna och deras

inbördes relationer såväl som deras relationer till en bredare social kontext vill vi bidra till en mer nyanserad syn på hur biblioteksvärlden kan arbeta med mångkulturella frågor, vilket diskuteras utförligare nedan.

Kopplingen till frågeställningarna

Analysen av diskurserna visade att det finns vissa mönster i hur västerländska forskare inom Biblioteks- och informationsvetenskap skildrar det mångkulturella biblioteket. Vi anser att forskarna genom att betona skillnader mellan biblioteksanvändare utifrån etnicitet och kultur förstärker annorlundahet snarare än bidrar till delaktighet. Den västerländska normen reproduceras därmed genom forskarens subjektposition.

Vad vår uppsats kan ha för betydelse för biblioteksverksamheten

Då Fairclough menar även en skriftlig kritisk analys kan skapa förändring av diskurser, kan en uppsats med endast textanalys som vår medföra att man i en bibliotekskontext ser på det mångkulturella biblioteket ur en annan synvinkel. Enligt Bhabha gör en så kallad parallax-synvinkel, som är specifik för postkolonial teori, att de som i överordnad position studerar kultur som ett objekt få dem i subjektposition att byta sin position, och kan därmed komma att påverka hur vi tänker på kultur och mångkulturalism (Huddart 2006, s. 124). Kanske är det därför mer viktigt än någonsin att skapa kunskap om, och liksom Skot-Hansen menar, acceptera en ny hybridform där kulturer inte är tydligt avgränsade längre, för att på bästa sätt kunna skapa de mötesplatser som biblioteket har potential att vara. Även att med kritiska ögon se på bibliotekets uppgift gentemot målgruppen med annat modersmål än svenska; att uppmärksamma bibliotekets situation i det alltmer ekonomidrivna samhället - och istället för att se det som att man ska tillfredsställa den här användargruppens behov utifrån vad man tror att de vill ha, se till individnivån och deras mänskliga identitet och erbjuda likvärdig tillgång till information och kunskap (Kann-Christensen & Andersen 2009, s. 220). Fairclough menar dock att makt inte endast behöver vara något negativt, och att man måste skilja på makt att göra/förändra och makt över andra människor (Fairclough 2015, s. 26). I sin position som forskare har forskaren makten att bestämma över hur kunskap ska produceras och spridas; det vill säga hur de väljer att benämna människor och därmed bidra till en fortsatt kolonial diskurs eller att bryta denna. Utifrån sin maktposition kan forskaren bidra till den sociala förändring Fairclough refererar till.

12 Förslag till fortsatt forskning

På grund av utrymmesskäl har vi valt att inte inkludera en kvalitativ intervjustudie i vår uppsats. En kombination av textanalys av vetenskapliga artiklar och intervjuer hade dock kunnat koppla samman diskurserna med praktisk biblioteksverksamhet, och därmed vidareutveckla resultatet, vilket i sig hade kunnat leda till en större förändring av den existerande verkligheten gällande hur man ser på och bemöter användare med annan etnicitet och kulturell bakgrund. I en uppsats på masternivå hade även inkludering av svenska minoritetsgrupper varit intressant.

Att då till skillnad från forskarna i vår analys, som till största del utförde kvantitativa studier av användarna på biblioteken, istället göra kvalitativa intervjuer där de empiriska undersökningarna baseras på användarnas egna upplevelser hade varit ett givande bidrag till forskningen. Det här transnationella perspektivet skiljer sig från annan migrationsforskning, då fokus ligger på immigranternas egna erfarenheter och upplevelser av identitet och samhörighet. Istället för att se etniska grupper som homogena och att kategorisera individer utifrån kulturella och etniska särdrag

ifrågasätts resonemanget om en uppdelning av kulturer och kulturidentiteter. Här finns även kunskap om hur hybridkulturer och hybrididentiteter skapas, och att människor med annan kulturell bakgrund upprätthåller och utvecklar relationer och band i både det nya och gamla hemlandet (Davispour & Westin 2015, s. 34; Gustafson 2007, s. 17-20).

Att även fokusera på det intersektionella perspektivet där man förutom etnicitet även ser till kön och klass, som för en kandidatuppsats är för omfattande, vore intressant att studera ur ett maktperspektiv – hur forskningen ser ut kring detta och hur man på marknivå arbetar för att nå alla i samhället.

Sammanfattning

Utifrån uppsatsens inledning och bakgrund, där vi redogjorde för hur den ökande migrationen kan kopplas ihop med bibliotekets demokratiska roll och uppdrag (att prioritera användargrupper med annat modersmål än svenska), problematiserade vi hur vagheten kring begreppet mångkultur och hur man ur forskarposition ser på etnicitet och kultur/kulturell identitet kan komma att påverka den praktiska biblioteksverksamheten negativt. Syftet med uppsatsen var därför att identifiera olika ideologiska mönster kring hur man benämner det mångkulturella biblioteket inom forskningsdiskursen.

Genom frågeställningarna ville vi studera hur forskare inom Biblioteks- och informationsvetenskap skildrar mångkultur på bibliotek, och vilka för-givet-taganden om etnicitet och kulturella grupper som därigenom kunde synliggöra ett västerländskt subjektsperspektiv. Vi avgränsade vår undersökning till att enbart gälla hur det *etniska* perspektivet som maktordning leder till dikotomisering, och bortsåg av utrymmesskäl från det intersektionella perspektiv som synliggör hur kombinationen av klass, kön och etnicitet samverkar till diskriminerande maktordningar. Av samma skäl valde vi att utesluta svenska minoriteter från vår analys. Då det är just forskningsdiskursordningen som står i fokus för vår undersökning, snarare än praktisk biblioteksverksamhet, valde vi att enbart göra textanalyser av vetenskapliga artiklar skrivna av norska, danska, brittiska och kanadensiska forskare inom Biblioteks- och informationsvetenskap och har därför inte inkluderat några intervjuer. Att svensk forskning uteslutits beror på att vi inte hittade tillräckligt många relevanta artiklar skrivna av svenska forskare.

Vårt teoretiska och metodologiska ramverk utgick ifrån Norman Faircloughs kritiska diskursanalys (CDA) i kombination med Homi K. Bhabhas postkoloniala teori. CDA fokuserar på lingvistisk textanalys, för att synliggöra hur diskurser såväl påverkar som påverkas av en bredare social kontext, medan Bhabhas teori ifrågasätter hur västerländska forskare via etnicitetsbegreppet skapar en illusion av fixerade identiteter. Efter att ha diskuterat innebörden av två centrala begrepp – etnicitet och mångkultur – gick vi igenom hur vi metodologiskt gått till väga. Som grund för analyserna använde vi Faircloughs tredimensionella modell, som visar hur texten, den diskursiva praktiken och den sociala praktiken är relaterade till varandra.

Vårt empiriska material bestod av nio vetenskapliga artiklar som berör mångkultur på bibliotek och/eller närliggande ämnen som är relevanta för den mångkulturella aspekten. Samtliga artiklar fanns tillgängliga i LISTA och LISA som fulltexter, och omfånget var cirka 15-20 sidor. Artiklarna närlästes för att identifiera återkommande mönster i forskarnas sätt att tala om mångkultur på bibliotek. Efter en sammanfattning av artiklarna påbörjades analysen, där vi redogjorde för de diskurser vi hittat var för sig. Även om det inom varje diskurs fanns liktydiga för-givet-taganden om både etnicitet och kulturell identitet och bakgrund, fanns ändå vissa specifika skillnader kopplade till hurvida forskarna såg på biblioteket som potentiell mötesplats och integrationsfrämjande institution, eller som en plats som liksom många andra allmänna platser är vinstdrivande och därför behöver berättiga sitt värde genom att erbjuda service till specifika målgrupper, för att locka biblioteksanvändare.

Genom att identifiera de olika synsätten kunde vi urskilja fyra olika diskurser: Mötesplatsdiskursen, Integrationsdiskursen, Marknadsdiskursen samt Personaldiskursen. Inom Mötesplatsdiskursen framkom ett konsekvent resonemang om

att biblioteket genom att människor med olika etnicitet och kulturell bakgrund blir varse varandra över kulturella gränser kan kallas för en lågintensiv arena som kan bidra till ökad tolerans och därmed till ett ökat socialt kapital, vilket är en stor samhällsvinst. Inom diskursen betonades kulturella skillnader och hur människor ska exponeras för dem, vilket Mötesplatsdiskursen har gemensamt med Integrationdiskursen. Inom den sistnämnda fokuserades dock mer på vilken service biblioteket ska erbjuda nyanlända för att dessa på bästa sätt ska integreras i samhället. Inom Marknads- och Personaldiskursen noterade vi likaså ett tydligt serviceinriktat fokus; där biblioteksanvändare med annan kulturell bakgrund sågs som kunder särskilda från resten av biblioteksanvändarna, vars för-givet-tagna behov ska tillfredsställas.

I avsnittet där vi sammanfogat slutsatser och diskussion kopplade vi analysens resultat till våra frågeställningar, och kunde därmed konstatera att det finns liktydigheter i hur västerländska forskare inom Biblioteks- och informationsvetenskap skildrar mångkultur på bibliotek och vilka för-givet-taganden som finns om etnicitet, kulturell identitet och kulturella grupper. Vår slutsats blev att forskarna genom att betona skillnader mellan biblioteksanvändare på etniska och kulturella grunder förstärker föreställningen om vi och dem, snarare än att bidra till delaktighet. Den västerländska normen reproduceras därmed genom forskarens subjeksposition.

Referenser

Atlestam, I. & Myhre, R. (2012). Det mångspråkiga bibliotket – en nödvändig utopi. I Atlestam, I. & Myhre, R. *Det mångspråkiga biblioteket – en nödvändig utopi*. Lund: BTJ Förlag, ss. 61-79.

Berggren P, O. & Byberg, L. (1992). Organizing a Multilingual and Multicultural Service. I Zielinska, F M. & Kirkwood, F. *Multicultural Librarianship: An International Handbook*. IFLA Publications 59. München: Saur.

Bergström, G. & Boréus, K. (2012). Diskursanalys. I Bergström, G. & Boréus, K. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur, ss. 353-415.

Bhabha, K. H. (2004). *The Location of Culture*. London: Routledge.

Bibliotekslag : SFS 2013: 801, § 5. Utfärdat 2013-10-31.

Dagens Nyheter (DN). Björn Söder om Rosenbergs tal: håller med.

<http://www.dn.se/nyheter/politik/bjorn-soder-om-rosenbergs-tal-haller-med/>

[2015-09-15]

Dahlström, C. (2007). Modeller för invandrapolitik. I Peterson, A. & Hjerm, M. *Etniciteter. Perspektiv på samhället*. Malmö: Gleerups, ss. 26-42.

Davishpour, M. & Westin, C. (2015). Maktperspektiv på etniska relationer. I Davishpour, M. & Westin, C. (red.) *Migration och etnicitet. Perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur, ss. 15-40.

Ekblad, U. & Padellaro, M. (2005). *Bibliotekets roll i integrationspolitiken – ett postkolonialt perspektiv*. Magisteruppsats, Biblioteks- och informationsvetenskap. Borås: Bibliotekshögskolan. <http://bada.hb.se/bitstream/2320/1313/1/05-30.pdf>

Eriksson, C., Eriksson Baaz, M. & Thörn, H. (red.) (1999). *Globaliseringens kulturer – den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa.

- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (2010). *Critical Discourse Analysis – The Critical Study of Language*. 2. uppl., Harlow: Pearson Education Limited.
- Fairclough, N. (2015). *Language and Power*. 3. uppl., New York: Routledge.
- Gustafsson, P. (2007). Ett transnationellt perspektiv på migration. I Olsson, E. et al. *Transnationella rum*. Umeå: Boréa, ss. 15-42.
- Hansson, J. (2012). *Folkets bibliotek?* Lund: BTJ Förlag.
- Hansson, J. (2009). Låt det ta tid: Biblioteken måste bli bättre på att ifrågasätta allt nytt. I *Framsteget Special*, 24, ss. 4-8. <http://www.framsidan.net/biblioteken-maste-bli-battre-pa-att-ifragasatta-allt-nytt/>
- Huddart, D. (2006). *Homi K. Bhabha*. London: Routledge.
- Hylland-Eriksen, T. (1998). *Etnicitet och nationalism*. Nora: Nya Doxa.
- Johnson, A. C. (2010). Do Public Libraries Contribute to Social Capital? A Preliminary Investigation into the Relationship. *Library & Information Science Research*, 32, ss. 147-155. DOI: 10.1016/j.lisr.2009.12.006
- Jones, N. (2014). Så har jag tänkt. I Jones, N. *Bryt upp! : Om etik och rasism*. Lund: BTJ Förlag, ss. 7-21.
- Kamali, M. (red.) (2006). Den segregerande integrationen. Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. Statens offentliga utredningar SOU 2006 : 73.
<http://www.regeringen.se/contentassets/8abbae5ea9c540f4b8a34bc905bb8752/den-segregerande-integrationen-sou-200673>
- Landström, C. (red.) (2001). *Postkoloniala texter*. Stockholm: Federativs förlag.
- Molina, I. (2006). Mångkulturella förorter eller belägrade rum? I Kamali, M (red.) *Den segregerande integrationen. Om social sammanhållning och dess hinder*. Statlig

utredning SOU : 2006 : 73.

<http://www.regeringen.se/contentassets/8abbae5ea9c540f4b8a34bc905bb8752/den-segregerande-integrationen-sou-200673>

Roach, P. & Morrison, M. (1999). Pursuing the Wind of Change. *Asian Libraries*, 8(4), ss. 112-117. <http://dx.doi.org/10.1108/10176749910275876>

Skot-Hansen, D. (2002). The public library between integration and cultural diversity. *Scandinavian Public Quarterly*, 35, ss. 12-13. <http://slq.nu/?article=the-public-library-between-integration-and-cultural-diversity>

Statens Kulturråd (2005). *Om kulturell mångfald*. Kulturrådets omvärldsanalys 2005. Stockholm: Statens kulturråd.

http://www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2005/om_kulturell_mangfald.pdf [2015-11-09].

Stier, J. (2015). Etnisk identitet. I Davishpour, M. & Westin, C. (red.) *Migration och etnicitet. Perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur, ss. 75-100.

Söderberg, M. (2015). *Den mångskiftande mångkulturalismen – En kritisk diskursanalys av mångkulturalism i bibliotekskontext utifrån ett intersektionellt etnicitetsperspektiv*. Masteruppsats, Institutionen för ABM. Uppsala: Uppsala Universitet. <http://uu.divaportal.org/smash/get/diva2:813634/FULLTEXT01.pdf>

Tenngart, P. (2010). *Litteraturteori*. Malmö: Gleerups.

Vårheim, A. (2007). Social Capital and Public Libraries : The Need for Research. *Library & Information Science Research*, No 29, ss. 416-428.

DOI: 10.1016/j.lisr.2007.04.009

Wagenius, L. (2006). *Mångkulturell bibliotekariekompetens – En litteraturstudie och intervjuer med bibliotekarier och chefer vid Malmö Stadsbibliotek*. Magisteruppsats.

Lund: Lunds universitet. [http://lup.lub.lu.se/luur/download?](http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=1326318&fileOid=1326319)

[func=downloadFile&recordOid=1326318&fileOid=1326319](http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=1326318&fileOid=1326319)

Westin, C. (2015). Om etnicitet, mångfald och makt. I Davishpour, M. & Westin, C. (red.) *Migration och etnicitet. Perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur, ss. 45-73.

Wikström, H. (2009). *Etnicitet*. Malmö: Liber.

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalys som teori och metod*. Översättning: Sven-Erik Torhell. Lund: Studentlitteratur.

Empiriskt material

Aabø, S., Audunson, R. & Vårheim, A. (2010). How do Public Libraries Function as Meeting Places? *Library & Information Science Research*, 32, ss. 16-26.
DOI: 10.1016/j.lisr.2009.07.008

Aabø, S. & Audunson, R. (2012). Use of Library Space and the Library as Place. *Library & Information Science Research*, 34, ss. 138-149.
DOI: 10.1016/j.lisr.2011.06.002

Audunson, R. (2005). The Public Library as a Meeting-Place in a Multicultural and Digital Context. The Necessity of Low Intensive Meeting-Places. *Journal of Documentation*, 61(3), ss. 429-441. <http://dx.doi.org/10.1108/00220410510598562>

Audunson, R., Vårheim, A., Aabø & Dokk Holm, E. (2007). Public Libraries, Social Capital, and Low Intensive Meeting-Places. *IR Information Research*, 12(4).
<http://web.a.ebscohost.com.proxy.lnu.se/ehost/detail/detail?vid=10&sid=a64c5242-7e75-43f5-bb99-81a249124795%40sessionmgr4005&hid=4209&bdata=JmxvZ2luLmFzcCZzaXRIPWVob3N0LWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#AN=27511209&db=lxh>

Audunson, R., Essmat, S. & Aabø, S. (2011). Public Libraries : A Meeting Place for Immigrant Women? *Library & Information Science Research*, 33, ss. 220-227.
DOI: 10.1016/j.lisr.2011.01.003

Berger, Å. (2002). Recent Trends in Library Services for Ethnic Minorities – the Danish Experience. *Library Management*, 23(½), ss. 79-87.
<http://dx.doi.org/10.1108/01435120210413878>

Birdi et al. (2011). What We Should Strive for is Britishness : An Attitudinal Investigation of Ethnic Diversity and the Public Library. *Journal of Librarianship and Information Science*, 44(2), ss. 118-128. DOI: 10.1177/0961000611426299

Kann-Christiansen, N. & Andersen, J. (2009). Developing the Library. Between Efficiency, Accountability and Forms of Recognition. *Journal of Documentation*, 65(2), ss. 208-222. <http://dx.doi.org/10.1108/00220410910937589>

Paola Picco, M.A. (2008). Multicultural Libraries' Services and Social Integration : The Case of Public Libraries in Montreal Canada. *Public Library Quarterly*, 27(1), ss. 41-56. DOI: 10.1080/01616840802122443